

ΕΚΔΗΛΩΣΗ - ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Εθνικισμός - πατριωτισμός ως πυλώνες του κράτους
Η αποδόμησή τους ως προϋπόθεση
για την ελευθεριακή επαναστατική προοπτική

Σάββατο 22 Σεπτεμβρίου

18:30

Αρχιτεκτονική - Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Αναρχική συλλογικότητα
m@nifesto

manifesto-volos.espivblogs.net

Αναρχική συλλογικότητα
Καθ'οδόν

kathodon.espivblogs.net

Για την γέννηση, την λειτουργία και τον ρόλο του εθνικισμού-πατριωτισμού.

Ο εθνικισμός-πατριωτισμός είναι η πολιτική ιδεολογία του κράτους, η σύγχρονη πολιτική του θρησκείας και οδηγεί στην συγκρότηση κοινής «εθνικής» συνείδησης (με κοινά χαρακτηριστικά γλώσσας, θρησκεύματος, ιστορίας) στον κυριαρχούμενο πληθυσμό. Η έννοια του «έθνους» κατασκευάστηκε όταν ο αστισμός άρχισε να διεκδικεί την κυριαρχία του επιδιώκοντας την ενοποίηση με κοινά χαρακτηριστικά των εντός συνόρων ανθρώπινων κοινοτήτων. Όταν επιδίωξε δηλαδή την ομογενοποίηση του εντός συνόρων εργατικού δυναμικού παραγωγής και κατανάλωσης προϊόντων και υπηρεσιών, προσδίδοντάς του κοινή συμπεριφορά και συνείδηση.

Στο σύνολό της η «εθνική» αφήγηση αναφέρεται σε μια τυποποιημένη γλώσσα, μια κυρίαρχη θρησκεία, μια ενιαία αφήγηση της ιστορίας, ένα λαό. Ο εθνικισμός – πατριωτισμός είναι αναπόσπαστο δομικό στοιχείο της πολιτικής μετάβασης της κυριαρχίας στη μορφή των σύγχρονων αστικών κρατών. Είναι το βασικό ιδεολογικό εργαλείο αναπαραγωγής του κρατικού μηχανισμού για την επιδιωκόμενη διαταξική-«εθνική» ενότητα του κοινωνικού σώματος εντός συνόρων. Η υποταγή και ο φόβος, η ιεραρχία και η πίστη στην φαντασιακή κοινότητα του «έθνους», καλλιεργούνται από νωρίς, αρχικά μέσα στην οικογένεια και στη συνέχεια με μεθοδικότητα από κρατικούς υπαλλήλους στα σχολεία, στα πανεπιστήμια, στο στρατό. Ιδιαίτερο και βαρύνοντα ρόλο στην ενστάλαξη του εθνικιστικού-πατριωτικού δηλητηρίου στις συνειδήσεις των εκμεταλλεζόμενων και καταπιεσμένων, έπαιξε και παίζει, τόσο ο εκκλησιαστικός μηχανισμός της θρησκείας που προπαγανδίζει τα πατριαρχικά του δόγματα, όσο και τα ελεγχόμενα από το κεφάλαιο Μ.Μ.Ε. Ο καλλιεργούμενος εθνικισμός ωθεί τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα μακριά από την ταξική αλληλεγγύη, διαμορφώνοντας συνθήκες πολυδιάσπασης και εχθρότητας στο εσωτερικό τους, με ψευδείς «εθνικούς», γλωσσικούς, θρησκευτικούς και «φυλετικούς» διαχωρισμούς.

Στην κατασκευή του «έθνους» ενσωματώθηκε κάθε μορφής καταπίεση και εκμετάλλευση που ήδη υπήρχε προκαπιταλιστικά. Στην «εθνική» συνείδηση νομιμοποιήθηκε ο ρατσισμός, η πατριαρχία, η ταξική εκμετάλλευση. Όμως η «εθνική» συνοχή για να διατηρείται και να απλώνεται, χρειάζεται πάντα έναν κατασκευασμένο εχθρό (εξωτερικό και εσωτερικό), απέναντι στον οποίο οι υπήκοοι του κράτους καλούνται να προτάξουν εθνοπατριωτισμό. Οτιδήποτε αντιστέκεται και απειλεί την αναπαραγωγή των εξουσιαστικών μηχανισμών της σύγχρονης κυριαρχίας αποτελεί τον εχθρό (εντός ή εκτός συνόρων) που διαταράσσει την «εθνική» ενότητα.

Διαμορφώνοντας μαζικά μια όσο το δυνατόν πιο ενιαία «εθνική» συνείδηση, ο κοινωνικός έλεγχος γίνεται πιο εύκολος από το κράτος. Ο εθνικισμός-πατριωτισμός ως εργαλείο κοινωνικού ελέγχου, βοηθάει κράτος και κεφάλαιο να εφαρμόζουν ανενόχλητα τα σχέδια τους προκειμένου να συνεχίζεται ανεμπόδιστα η λειτουργία της καπιταλιστικής μηχανής. Το κράτος όταν θέλει να εφαρμόσει στρατηγικές που θα έχουν κοινωνικές επιπτώσεις, για να μην προκαλέσει ισχυρές αντιδράσεις ή για να μειώσει τις κοινωνικές και ταξικές αντιστάσεις που εκτιμά ότι θα προκύψουν, ανασύρει «εθνικά» επεισόδια, διογκώνει ή κατασκευάζει θέματα που υποδεικνύουν στο κοινωνικό σώμα τόσο τον εξωτερικό όσο και τον εσωτερικό εχθρό. Το κράτος δείχνει με το δάχτυλο των δικαστικών και αστυνομικών του μηχανισμών καταστολής, των ΜΜΕ και του εκκλησιαστικού μηχανισμού, προς ποια κατεύθυνση επιβάλλεται να στρέψει την προσοχή του ο κόσμος. Γίνεται λαϊκίστικη έκκληση στον εθνικισμό-πατριωτισμό ώστε να αποδείξουν πόσο καλοί υπήκοοι είναι και να νιώσουν έτσι πως συμβάλλουν σε κάτι μεγαλύτερο από τις προσωπικές τους ζωές, πως υπερασπίζονται το «εθνικό» συμφέρον, μια «αξία» η οποία βασίζεται σε μια εξ ολοκλήρου φαντασιακή θέσμιση, να λατρέψουν δηλαδή την πολιτική ιδεολογία του ίδιου του κράτους, να λατρέψουν την ψευδή ιδεολογία του «έθνους».

Η «ανωτερότητα» του «έθνους» λειτουργεί στο συλλογικό ασυνείδητο ως παρηγοριά στην φτωχοποίηση. Οι εθνοπατριώτες/ισσες των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων, πιστεύουν πως υπερασπίζοντας το «έθνος» τους, θα βελτιωθεί το βιοτικό τους επίπεδο, διότι για ότι τους συμβαίνει φταίνε με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, πάντα οι «ξένοι» που επιθυμούν το κακό του «έθνους». Σε ίδια επίπεδα κινείται και η ρατσιστική συνωμοσιολογία περί κακών μουσουλμάνων που έρχονται να πάρουν τις δουλειές των ντόπιων χριστιανών. Μέσα απο όλη αυτή την προπαγάνδα, κράτος και κεφάλαιο συνεχίζουν να εφαρμόζουν την ίδια στρατηγική πάνω στις πλάτες των καταπιεσμένων, με ολοένα και εντεινόμενη ταξική εκμετάλλευση, ρατσισμό, πατριαρχία, εθνικισμό – πατριωτισμό, αναπτύσσοντας δηλαδή τις θεμελιώδεις ρίζες του σύγχρονου φασισμού.

Κοινωνική, οικονομική και πολιτική συγκυρία στον ελλαδικό χώρο.

Στη σημερινή συγκυρία, η αναζωπύρωση του εθνοπατριωτισμού στην ελλαδική επικράτεια αντανακλά την μεθοδευμένη προσπάθεια από πλευράς κράτους και κεφαλαίου, για την χωρίς (ή με ελάχιστους) κοινωνικούς τριγμούς συνέχιση της συντελούμενης καπιταλιστικής αναδιάρθρωσης στον ελλαδικό χώρο, που στόχο έχει την εντατικοποίηση της ταξικής εκμετάλλευσης-καταπίεσης των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων. Σε ένα όλο και πιο ανταγωνιστικό παγκόσμιο καπιταλιστικό περιβάλλον, με συνεχείς εμπορικές-οικονομικές τριβές, με περιφερειακούς πολέμους ελέγχου ενεργειακών πρώτων υλών και εμπορικών δρόμων, δηλαδή με ολοένα και αυξανόμενους οικονομικούς και σε αρκετές περιπτώσεις πολεμικούς ανταγωνισμούς μεταξύ κρατών και υπερκρατικών μηχανισμών, ο εθνικισμός-πατριωτισμός ξαναγίνεται πολύτιμο εργαλείο στην φαρέτρα της κυριαρχίας προκειμένου να μειώσει έως εξαλείψει τις ταξικές και κοινωνικές αντιστάσεις. Μέσα στην σύγχρονη συνθήκη της 2ης δεκαετίας του 21ου αιώνα, όπου παγκόσμια πλέον, τα επιμέρους κράτη είναι απολύτως αλληλοεξαρτώμενα, ενταγμένα στην συντριπτική τους πλειοψηφία σε διακρατικές ενώσεις, ενώσεις οικονομικές, πολιτικές και στρατιωτικές (ΕΕ, NAFTA, NATO, Σινο-ρωσική συμμαχία κλπ), έχουμε μια νέα συγκροτημένη επίθεση του σύγχρονου ολοκληρωτισμού πάνω στις ζωές των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων. Οι προπολεμικοί διακρατικοί ανταγωνισμοί, που γέννησαν τον φασισμό και οδήγησαν στον 2ο παγκόσμιο πόλεμο, δεν μπορούν να αναπαρασταθούν στο σήμερα με εικονολατρικές μεθόδους. Η πολύπλοκη σύγχρονη πραγματικότητα του πολυπολικού παγκοσμιοποιημένου κεφαλαίου, με την τεράστια χρηματοπιστωτική του φούσκα να απειλεί συνεχώς την ομαλή αναπαραγωγή του, με τους υπερκρατικούς μηχανισμούς στρατιωτικής επικυριαρχίας του στον πλανήτη να ανταγωνίζονται αλλά και να συνεργάζονται ταυτόχρονα (βλ. Συρία, Ουκρανία, Ιράκ, Αφγανιστάν, Λιβύη, Υεμένη, Τσετσενία, Κορέα), δεν μπορεί να συγκριθεί ως προς τα δομικά της χαρακτηριστικά με την περίοδο του μεσοπολέμου.

Ο σύγχρονος φασισμός προελαύνει μέσα από το κοινοβουλευτικό πρωτόκολλο, μέσα από την αστική δημοκρατία, ως μια διαρκής συρρίκνωση των ορίων ελευθερίας. Τα νεοναζιστικά και ακροδεξιά κόμματα, παίζουν απλά τον ρόλο του «λαγού» του σύγχρονου ολοκληρωτισμού, δοκιμάζοντας τις αντοχές και τις ανοχές του κοινωνικού σώματος απέναντι στην αυξανόμενη ταξική υποτίμηση και δεν αποτελούν το κύριο σώμα πολιτικής έκφρασης του σύγχρονου φασισμού. Η επιτυχημένη για το κεφάλαιο διακυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ στον ελλαδικό χώρο, με την πανθομολογούμενη άμβλυνση των κοινωνικών αντιστάσεων που πέτυχε, με την χωρίς σημαντικούς τριγμούς εντεινόμενη ταξική εκμετάλλευση που κατόρθωσε, με την επιστροφή δηλαδή του κοινωνικού σώματος σε μια νέου τύπου κανονικότητα, επιβεβαιώνει αυτή την οπτική.

Η «εθνική»-πατριωτική αφήγηση είναι επι της ουσίας στον πυρήνα της ίδια, με αυτήν της αντιμνημονιακής αριστεράς των πλατειών και των «αγανακτισμένων», που αναπαρήγαγε τα ιδεολογήματα περί κακών τροϊκανών-«ξένων» που ζηλεύουν και φθονούν την χώρα και επιθυμούν την οικονομική καταστροφή του «έθνους». Δεν είναι καθόλου τυχαίο εξάλλου, ότι σημαντικό κομμάτι των «αγανακτισμένων» αποτέλεσε και την ζύμη μέσα στην οποία απλώθηκαν και ανέπτυξαν την επιρροή τους, τόσο το αριστεροεθνικιστικό Ε.ΠΑ.Μ., σημερινός πολιτικός εταίρος και σύμμαχος της αριστεροπατριωτικής ΛΑ.Ε., όσο και το εθνικιστικό κόμμα ΑΝ.ΕΛ. σημερινός κυβερνητικός συνεταίρος του ΣΥΡΙΖΑ. Ο εθνικισμός-πατριωτισμός της αριστεράς, λειτουργεί ως επιπλέον άλλοθι για την κυριαρχία, για την κοινωνική και πολιτική νομιμοποίηση του κράτους. Ουσιαστικά λειτουργεί (με πλάγιες μεθόδους) προωθητικά στην επέλαση του σύγχρονου φασισμού πάνω στις ζωές των εκμεταλλεζόμενων και καταπιεσμένων. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι η αποδοχή των συνόρων και τα πολεμολαγνικά σενάρια για την υπεράσπιση τους. Η χωρίς τεκμηριωμένη ανάλυση, προβολή-προπαγάνδισι υπεραπλουστευμένων ολογραμματικών απεικονίσεων του φασισμού του μεσοπολέμου στο παρόν, όχι μόνο δεν βοηθάει στην ανάπτυξη ελευθεριακής πολιτικής συνείδησης, αλλά θολώνει τα αξιολογητικά κριτήρια ανάγνωσης της σύγχρονης πραγματικότητας. Στο μόνο που βοηθάει αυτή η μεθοδευμένη προσπάθεια, είναι στην έμπρακτη προπαγάνδισι «λαϊκών» αντιφασιστικών μετώπων, χτισμένων πάνω σε νεολενινιστικές και εθνοπατριωτικές αφηγήσεις, που συμπυκνώνονται επικοινωνιακά στο τρίπτυχο «ΕΑΜ-ΕΛΑΣ-ΜΕΛΙΓΑΛΑΣ».

Ο αντιφασισμός που προτάσσει η αριστερά λειτουργεί ως πατερίτσα του αστικοδημοκρατικού κοινοβουλευτισμού. Η αβάντα της αριστεράς στον εθνικισμό-πατριωτισμό ξεκινάει με την αποδοχή της φαντασιακού αστικού ιδεολογήματος του «έθνους», συνεχίζοντας σε μια αντιδιαλεκτική της αντιπαράθεση με την φασιστική ιδεολογία, προσπαθώντας να αναδείξει τον «διεθνισμό», δηλαδή τις σχέσεις μεταξύ «εθνών»-κρατών, ως δήθεν μέθοδο αντιμετώπισης του αναπτυσσόμενου στις μέρες μας εθνικισμού. Επι της ουσίας δηλαδή, υιοθετεί την κρατική αφήγηση περί «καλού» εθνοπατριωτισμού. Οι γλωσσικές, θρησκευτικές και πολιτισμικές κοινότητες βαφτίζονται

«έθνη», μια αφήγηση παρόμοιας δομής με αυτήν της αστικής κυριαρχίας. Μια αφήγηση με δεκάδες πλαστογραφίες ιστορικής «συνέχειας» και διαχρονικών «δεσμών αίματος» ολόκληρων κοινωνιών σε έναν συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο, πχ από τις αρχαίες Αθήνα και Σπάρτη έως το Βυζάντιο και μέχρι το νεοελληνικό κράτος. Ταυτόχρονα, κόμματα της αριστεράς (ΛΑΕ, ΠΛΕΥΣΗ κλπ), που συμμετείχαν (ως κομμάτια του ΣΥΡΙΖΑ) στην συνέχιση και ανάπτυξη της θεσμικής ρατσιστικής πολιτικής των στρατοπέδων συγκέντρωσης μεταναστών/στριών και στις μαζικές απελάσεις τους, εξακολουθούν να τηρούν την ίδια απαρέγκλιτη εθνικιστική και ρατσιστική γραμμή, προπαγανδίζοντας στο κοινωνικό σώμα θεωρίες ενδοταξικών διαχωρισμών. Τα ρατσιστικά πογκρόμ από τον εθνοπατριωτικό όχλο κατά την διάρκεια των «μακεδονικών» συλλαλητηρίων, συνεχίζουν και περνάνε στα «ψιλά», όμως για την δίκη της Χ.Α. η αριστερά προωθεί το αντιφασιστικό δημοκρατικό μέτωπο, ξεπλένοντας και νομιμοποιώντας τον σύγχρονο φασισμό και τις ρίζες του. Η αριστερά που προωθεί τον εθνοπατριωτισμό δεν επιδιώκει την ταξική και κοινωνική απελευθέρωση αλλά την κατάκτηση της κρατικής (ή έστω της κυβερνητικής) εξουσίας, την διατήρηση του κρατικού μηχανισμού και κατά συνέπεια τον από τα πάνω έλεγχο της εντός συνόρων κοινωνίας.

Στη σημερινή συγκυρία ο θεσμικός ρατσισμός απέναντι σε μετανάστες/στρίες βασιλεύει στα στρατόπεδα συγκέντρωσης της «για πρώτη φορά αριστεράς», στις συνεχείς μαζικές απελάσεις, στα κέντρα μεταγωγών και στα κρατητήρια των αστυνομικών τμημάτων της δημοκρατίας. Βασιλεύει στα χωράφια, στις δεκάδες Μανωλάδες της επαρχίας και στις βιοτεχνίες των αστικών κέντρων. Βασιλεύει στην ουσιαστική σιωπή για τους βανδαλισμούς εβραϊκών μνημείων και συναγωγών από αντισημίτες εθνοπατριώτες. Βασιλεύει στην γενικευμένη συναίνεση σε ότι αφορά την περιβόητη ελληνοσερβική «φιλία», δηλαδή στην ουσιαστική πολιτική και κοινωνική νομιμοποίηση της μαζικής σφαγής χιλιάδων μουσουλμάνων της Σρεμπρένιτσα κατά την διάρκεια του πολέμου στην Βοσνία. Αυτή η πολιτική στάση, δεν αναπαράγει τίποτε άλλο παρά τον εθνικισμό – πατριωτισμό.

Παράλληλα η ταξική εκμετάλλευση-καταπίεση βαθιάει πνίγοντας τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα, οδηγώντας σταθερά στη φτώχεια και στην εξαθλίωση τους ανθρώπους της τάξης μας. Το αποδεικνύουν η συνεχής πτωτική πορεία στα μεροκάματα που δίνουν τα αφεντικά (μεγάλα και μικρά), τα όλο και συχνότερα εργατικά «ατυχήματα» – δολοφονίες στους χώρους δουλειάς, η πρακτική κατάργηση του δικαιώματος στην απεργία, η αύξηση του ποσοστού της κακοπληρωμένης part-time εργασίας, η μείωση των δαπανών κοινωνικής πρόνοιας και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, η σταδιακή αύξηση των ορίων συνταξιοδότησης, η ουσιαστική μείωση του αφορολόγητου εισοδήματος, η σταδιακή επανεμφάνιση επιδημικών ασθενειών που είχαν μεταπολεμικά εξαφανιστεί.

Η πατριαρχία, αυτή η «αόρατη» εξουσιαστική κοινωνική δόμηση εξακολουθεί να μας σκεπάζει σαν καταχνιά, με την κυριαρχική επιβολή μιας συνένοχης σιωπής για τα αμέτρητα θύματά της. Ενώ η αριστερά ως κυβέρνηση σερβίρει δικαιωτισμό και προοδευτικότητα σε επιμέρους «κοινωνικά δικαιώματα» (νομιμοποίηση του συμφώνου συμβίωσης ομόφυλων ζευγαριών, αλλαγή ονόματος στην ταυτότητα για τρανς άτομα κλπ), η πατριαρχική βία στο σύνολό της (όπως έχει φανεί και σε πρόσφατες δίκες) εξακολουθεί να αναπαράγεται και να αναπτύσσεται στο κοινωνικό σώμα, ανενόχλητη και νομιμοποιημένη μέσα από τον δικαστικό μηχανισμό του κράτους.

Ελευθεριακή πολιτική στρατηγική ενάντια στους ψευδείς «εθνικούς» διαχωρισμούς.

Την ώρα που από την πλευρά κράτους και κεφαλαίου, γίνεται συστηματική προσπάθεια να διαμορφωθεί μια διαταξική «εθνική» ενότητα, δομημένη πάνω στο ιδεολόγημα του εθνικισμού-πατριωτισμού, την ώρα που οριοθετούνται με πολεμικούς όρους τόσο ο εξωτερικός όσο και ο εσωτερικός εχθρός, είναι τουλάχιστον πολιτική υπεκφυγή να μην βλέπουμε την στρατηγική στόχευση αυτού του κεντρικού σχεδιασμού. Αν δεν αποτελεί συνειδητή πολιτική επιλογή η αναπαραγωγή μιας οριοθετημένης αντιφασιστικής προπαγάνδας και δράσης, ο περιορισμός δηλαδή του «προβλήματος» αποκλειστικά σε νεοναζιστικά, φασιστικά και ακροδεξιά κόμματα και οργανώσεις, τότε σίγουρα αποτελεί την ιδανική ασυνείδητη πολιτική στάση για να συναφθεί «εκεχειρία» με τον εθνικισμό-πατριωτισμό που απλώνεται σαν την πανούκλα μέσα στο κοινωνικό σώμα, από κομματικούς, κρατικούς και παρακρατικούς μηχανισμούς.

Αν θέλουμε να χτυπήσουμε το δέντρο του αναπτυσσόμενου σύγχρονου φασισμού στις ρίζες του και όχι να μονομαχούμε αέναα με τα κλαδιά του, τότε οφείλουμε να συγκεντρώσουμε τις δυνάμεις μας στην αποδόμηση του εθνικισμού-πατριωτισμού. Με συντονισμένες προπαγανδιστικές κινήσεις, δράσεις και συλλογικές πρωτοβουλίες. Συγκροτώντας έναν αντιεθνικιστικό - αντιπατριωτικό πολιτικό πόλο, με ταξικά, αντιρατσιστικά και αντιπατριαρχικά

προτάγματα. Διαμορφώνοντας δηλαδή έναν ελευθεριακό πολιτικό πόλο, που συγχρονίζοντας τις δράσεις και παρεμβάσεις του, θα καταφέρει να συμβάλλει προωθητικά και έγκαιρα, στο χτίσιμο κοινωνικών αναχωμάτων απέναντι στον επελαύνοντα σύγχρονο φασισμό. Γιατί πριν την διαμόρφωση οποιασδήποτε ελευθεριακής επαναστατικής προοπτικής, είναι πολιτικό μας καθήκον να ανασχέσουμε την επίθεση κράτους και κεφαλαίου πάνω στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα, πάνω στις ζωές μας, αποδομώντας σε κάθε ευκαιρία που μας δίνεται, κάθε διαταξικό ιδεολόγημα που χρησιμοποιεί η κυριαρχία για να αδρανοποιήσει και εκμηδενίσει τις ταξικές και κοινωνικές αντιστάσεις. Ο εθνικισμός-πατριωτισμός, όπως επανειλημμένα έχει αποδειχτεί ιστορικά, δεν αντιμετωπίζεται με πολιτικούς ετεροκαθορισμούς, με την επίκληση δηλαδή κάποιου αόριστου διεθνισμού λενινιστικής κοπής, αλλά με ταξική αλληλεγγύη χωρίς σύνορα. Η γλώσσα της κυριαρχίας δεν είναι η δική μας γλώσσα. Η ταξική συνείδηση πεθαίνει, εκεί που η «εθνική» συνείδηση καλλιεργείται και αναπτύσσεται.

Γι αυτούς τους λόγους θα συνεχίσουμε αταλάντευτα να επιμένουμε σε μια ανταγωνιστική-εχθρική στάση απέναντι σε κάθε ευθεία ή πλάγια προπαγάνδισή της ψευδούς εθνικιστικής-πατριωτικής ιδεολογίας, ανεξάρτητα από τον πολιτικό φορέα ή την μετωπική συγκρότηση από την οποία αυτή εκπορεύεται, είτε από δεξιά είτε από αριστερά, επιδιώκοντας να καλλιεργήσουμε διαλεκτικά στη συνείδηση των ανθρώπων της τάξης μας, στο σύνολο δηλαδή των εκμεταλλευόμενων και καταπιεσμένων, τις βασικές ελευθεριακές αξίες που ιστορικά επιβεβαιωμένες επι εκατοντάδες χρόνια αγώνων σ' αυτόν τον πλανήτη, επικαθορίζουν τα θεμελιώδη πολιτικά προτάγματα του αναρχικού αγώνα για την ατομική, ταξική και κοινωνική απελευθέρωση από τα δεσμά της κυριαρχίας και της πατριαρχίας. Γι αυτούς του λόγους θα συνεχίζουμε να τονίζουμε σε κάθε τόνο και με κάθε ευκαιρία ότι : **Κανένα «έθνος» δεν μας ενώνει, κανένα σύνορο δεν μας χωρίζει, κανένα κράτος δεν είναι δικό μας.**

Αναρχική Συλλογικότητα mAnifesto

Εθνικισμός/πατριωτισμός: η πολιτική θρησκεία του κράτους

Είθισται, όταν μιλάμε για τον εθνικισμό, να σκεφτόμαστε αυτόματα τα δεξιά και ακροδεξιά κόμματα και οργανώσεις. Ο εθνικισμός όμως είναι ένα αφήγημα-ιδεολογία που αφορά σε όλο το κοινοβουλευτικό πολιτικό φάσμα, αλλά και το μεγαλύτερο μέρος του εξωκοινοβουλευτικού. Ο εθνικισμός γεννήθηκε από τον κρατισμό, συμπορεύτηκε μαζί του, αλληλοϋποστηρίχτηκαν σε τέτοιο βαθμό που να θεωρούνται αζεδιάλυτα. Είτε μεθοδολογικά είτε πολιτικά είναι αδιανόητη η αναφορά του χωρίς την ταυτόχρονη αναφορά και του άλλου. Αυτό συμπυκνώνεται με τη χρήση του όρου έθνος-κράτος.

Κάθε ιδεολογικό σύστημα το οποίο αποδέχεται το κράτος είτε ως το ιδανικό σύστημα κοινωνικής οργάνωσης, είτε ως εργαλείο για την κοινωνική εξέλιξη και απελευθέρωση, είναι αναγκασμένο να αποδεχτεί, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, και την ιδέα του έθνους. Αυτό ισχύει τόσο για τη δεξιά και την ακροδεξιά όσο και για την σοσιαλδημοκρατία και το μεγαλύτερο μέρος της αριστεράς. Το μοναδικό πολιτικό ρεύμα που αντιτάχθηκε από τη γέννησή του τόσο στο κράτος όσο και στο έθνος ήταν (και παραμένει) η αναρχία.

Η γέννηση του σύγχρονου έθνους-κράτους

«Στη Βαβυλωνία η εξουσία πήγαζε από τον ουρανό. Τώρα όμως πρέπει να γεννηθεί στη γη και να νομιμοποιηθεί από την ιστορία. (...) Στον σημερινό μας κόσμο από όπου απουσιάζει το στοιχείο του ιερού και όπου η εξουσία δεν έχει πια θρησκευτικό θεμέλιο, ο δεσποτισμός δεν μπορεί να διατηρηθεί παρά μέσω της επιβολής μιας όλο και πιο πλαστής σύλληψης της πραγματικότητας, μέσω της μετατροπής της ιστορίας σε μυθολογία. Για να γίνει το παρόν αγνώριστο, έπρεπε να χειραγωγηθεί το παρελθόν, να υποκύψει στις απαιτήσεις της προπαγάνδας. ...»¹

Ήδη από την Αναγέννηση, ο ρόλος της θρησκείας ως μεταφυσικό συνεκτικό στοιχείο των μεσαιωνικών ευρωπαϊκών κοινωνιών είχε ξεκινήσει να ατονεί. Οι επιστημονικές ανακαλύψεις, τα θαλάσσια ταξίδια και οι αποσχιστικές τάσεις στο εσωτερικό του χριστιανισμού, είχαν αρχίσει να μετατοπίζουν το σημείο αναφοράς των κοινωνιών από τον ουρανό προς τη γη. Η άνοδος του Προτεσταντισμού οδήγησε σε μια συγκυριακή συμμαχία τους ηγέτες του με τους ηγεμόνες των χωρών του ευρωπαϊκού βορρά, οι οποίοι διέβλεπαν στην άρση της ανάμιξης της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας στην κοσμική εξουσία την ενίσχυση των οικονομικών και πολιτικών τους συμφερόντων. Οι εθνικές ιδεολογίες που αναδύθηκαν στην ύστερη Αναγέννηση, αξίωναν αρχικά την ενοποίηση των επιμέρους τοπικών κομητειών, δουκάτων, βασιλείων που έλεγχε ο τοπικός φεουδάρχης σε «ένα κράτος, ένα έθνος». Η κοινωνική αυτή διεργασία, η οποία προέκυψε αρχικά ως αντίδραση στην απερχόμενη φεουδαρχική άρχουσα τάξη, αποτέλεσε την αιχμή του δόρατος στην σύγκρουση της επερχόμενης αστικής, καπιταλιστικής άρχουσας τάξης και της απερχόμενης φεουδαρχικής αριστοκρατίας. Η ιδέα ότι το δικαίωμα άσκησης της κοσμικής εξουσίας ανήκει αποκλειστικά στο κράτος και όχι στην Εκκλησία ανέστρεψε μια ιεραρχία αιώνων (το σχήμα Θεός > Εκκλησία > Βασιλιάς μετατράπηκε σε Θεός > Βασιλιάς > Εκκλησία) συντελώντας σε μια τεράστια κοινωνική αλλαγή που ολοκληρώθηκε τους επόμενους αιώνες.

Η ιδέα ότι το κράτος οφείλει να αναλάβει την απόλυτη ηγεμονία της κοινωνικής ζωής ξεκίνησε να παγιώνεται κατά την περίοδο του Διαφωτισμού. Ο Τ. Χομπς, επιχειρηματολογώντας περί της αναγκαιότητας ύπαρξης ενός πανίσχυρου κράτους, το οποίο αποτελεί το αντίβαρο στην καταστροφή της ανθρωπότητας λόγω των κτηνωδών ενστίκτων της, έφτασε μέχρι το σημείο να διατυπώσει τη θέση ότι ο φόβος των ανώτερων δυνάμεων αποτελεί θρησκεία μονάχα όταν είναι επικυρωμένος από το κράτος· σε κάθε άλλη περίπτωση αποτελεί απλώς δεισιδαιμονία. Η πίστη στις μεταφυσικές δυνάμεις του θεού, ο οποίος καθορίζει απόλυτα τη μοίρα των ανθρώπων καθιστώντας άνευ νοήματος κάθε εξέγερση εναντίον του, αντικαθίσταται από μια ταυτόσημη ποιοτικά πίστη στη δύναμη και την εξουσία του κράτους, η οποία τοποθετείται υπεράνω όλων. Οι Γάλλοι διαφωτιστές, παίρνοντας ως σημείο αναφοράς το κράτος-Λεβιάθαν του Χομπς και αντιτιθέμενοι περισσότερο ή λιγότερο στον απολυταρχικό χαρακτήρα του, πρότειναν διάφορες εναλλακτικές διαχείρισης του (από τον Βολταίρο και το συμβούλιο πνευματικών ανθρώπων που θα περιβάλλει το μονάρχη, μέχρι τον Μοντεσκιέ και την αντιπροσωπευτικότητα, τη διάκριση των εξουσιών και την πρωτοκαθεδρία του νόμου έναντι του ηγεμόνα). Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, γεννιέται και η ιδέα του κράτους ως εκφραστή της “γενικής βούλησης” κατά τον Ρουσό, το οποίο οφείλει να έχει τον απόλυτο έλεγχο πάνω στις κοινωνικές ελευθερίες.

Σε αντίθεση με τις φυλές ή ομάδες πολιτισμικής συγγένειας που προϋπήρχαν (οι οποίες στηρίζονταν σε κοινές πολιτισμικές καταβολές, ομοιομορφία στον τρόπο ζωής και κοινότητα ηθών-εθίμων) η έννοια του έθνους αποτέλεσε φανταστικό που επιστρατεύτηκε κατά τη διάρκεια ταξικής πάλης της απερχόμενης πολιτικής και οικονομικής ελίτ (φεουδαρχίας) και της επερχόμενης άρχουσας τάξης (κράτους/κεφαλαίου) η οποία και αποτυπώθηκε κατά την

1 Κ. Παπαϊωάννου, «Η ψυχρή ιδεολογία. Δοκίμιο για το μαρασμό του μαρξισμού.», μτφ Μ. Λυκούδης, εκδ. Ύψιλον.

Γαλλική Επανάσταση του 1789. Απότοκο αυτής της διαδικασίας ήταν το να ομαδοποιηθούν οι κοινωνίες βίαια βάσει ασαφών γλωσσολογικών και πολιτισμικών χαρακτηριστικών, τα οποία όπου δεν υπήρχαν δημιουργήθηκαν αυθαίρετα και επιβλήθηκαν κάθετα με σκοπό να αναπαραχθούν οριζόντια από τη βάση.

Ο πρώιμος εθνικισμός ήταν στην εποχή του ένα προοδευτικό κίνημα το οποίο αποζητούσε την οργάνωση μιας χώρας σε πολιτική κοινότητα που θα περιόριζε την αυθαιρεσία της βασιλικής εξουσίας. Ένα από τα πρώτα μέτρα της Γαλλικής Επανάστασης ήταν η αλλαγή του τίτλου του «ελέω θεού Βασιλιά της Γαλλίας της Ναβάρρας» σε «ελέω θεού και από τον συνταγματικό νόμο του κράτους Βασιλιά των Γάλλων», σηματοδοτώντας τη στροφή από την αντίληψη του πολίτη ως κατοίκου μιας εδαφικής επικράτειας που βρίσκεται υπό τη δικαιοδοσία κάποιου ηγεμόνα στην αντίληψή του ως μέλους μιας κοινότητας που εκφράζεται μέσα από πολιτικούς θεσμούς (εθνική κυριαρχία). Η εγκαθίδρυση των πρώτων σύγχρονων αστικών κρατών έδωσε, σε επίπεδο διακηρύξεων τουλάχιστον, σε κάθε (άνδρα) πολίτη το δικαίωμα να εκλέγει την κυβέρνησή του, δημιουργώντας με αυτόν τον τρόπο στους πληθυσμούς της επικράτειάς τους την αίσθηση του ανήκειν σε μια μεγάλη κοινότητα με την οποία συνυφαίνεται η προσωπική μοίρα κάθε ατόμου (το έθνος ως πολιτική κοινότητα). Σε άλλες περιπτώσεις, με κεντρική αυτή της Γερμανίας, η ανάπτυξη της εθνικής ιδέας στηρίχθηκε στον πολιτικό ρομαντισμό, στην ιδέα ότι κάθε λαός (δηλαδή μια κοινότητα ανθρώπων που έχει τη δική της καταγωγή, γλώσσα, έθιμα) έχει το δικό του εθνικό πνεύμα (Volksgeist), στα χνάρια του οποίου οφείλει να βαδίζει η κοινωνία (το έθνος ως αίμα). Πάνω σε αυτό το ιδεολογικό υπόβαθρο στηρίχθηκε μετέπειτα ο φυλετισμός του ναζισμού.

Σταδιακά, με την εγκαθίδρυση του έθνους-κράτους, ο εθνικισμός αποτέλεσε την επίσημη κρατική ιδεολογία, παίρνοντας τη σκυτάλη από τη θρησκεία ως πυλώνας της κοινωνικής συνοχής. Μιας κοινωνικής συνοχής που ήταν απαραίτητη για τον ανερχόμενο καπιταλισμό, καθώς η ύπαρξη σταθερού εθνικού κράτους εξασφαλίζει θεσμική σταθερότητα και μεγάλες δυνατότητες ανάπτυξης στο κεφάλαιο, ενώ παράλληλα η εθνική ιδεολογία συσκοτίζει τις ταξικές σχέσεις εκμετάλλευσης και καταπίεσης και παράγει δικούς της, εθνικούς, φυλετικούς και θρησκευτικούς διαχωρισμούς στο εσωτερικό των καταπιεσμένων κι εκμεταλλεζόμενων. Η εθνογένεση, δηλαδή ο μετασχηματισμός ετερογενών πληθυσμιακών συνόλων σε ομοιογενή εθνικά σύνολα αποτέλεσε μια βίαιη διαδικασία, άνωθεν επιβεβλημένη, προκειμένου να εξυπηρετηθούν οι σχεδιασμοί και τα συμφέροντα των πολιτικά και οικονομικά κυρίαρχων. Κατ' ουσίαν αποτέλεσε μια βάρβαρη προσπάθεια από τη μεριά των κυρίαρχων για πληθυσμιακή-πολιτισμική ομογενοποίηση του συνόλου του πληθυσμού που περιέκλειαν τα σύνορα του κράτους τους –η φράση του γλωσσολόγου M. Weinreich «γλώσσα είναι μια διάλεκτος με στρατό και ναυτικό» είναι χαρακτηριστική. Αυτή η διαδικασία ομογενοποίησης (που αποτελεί βασικό στόχο κάθε κρατικού μηχανισμού) αποσκοπεί στον αποτελεσματικότερο έλεγχο της κοινωνίας μέσω της εξάλειψης της ετερότητας, τη δικαιολόγηση της ύπαρξης του κράτους και την απόσπαση της συναίνεσης των ανθρώπων για την υποδοούλωσή τους σε αυτό. Χρησιμοποιώντας τις δομές του (μαζικό σχολείο, στράτευση, εκκλησία), την ενσωμάτωση και τη μορφοποίηση πρότερων μορφών κυριαρχίας (πατριαρχία, ρατσισμός, θρησκεία) αλλά και με μέσα όπως οι εκτοπίσεις πληθυσμών, οι εθνοκαθάρσεις, οι επεκτατικοί πόλεμοι και καταπίεση γλωσσικών, πολιτισμικών και θρησκευτικών μειονοτήτων, το σύγχρονο κράτος επιχείρησε να δημιουργήσει μια ενιαία, πολιτική και πολιτισμική, κοινότητα, η οποία θα έπρεπε να αντιλαμβάνεται την ευημερία της ως άμεσα εξαρτώμενη από τη δική του.

Η μυθολογία του έθνους μεταγγίστηκε και στα κράτη που ιδρύθηκαν αργότερα, όπως το ελληνικό. Το ελληνικό (και κάθε άλλο) κράτος, δημιούργησε το ελληνικό (και κάθε άλλο) έθνος. Ένα μικρό -αλλά χαρακτηριστικό- παράδειγμα από τα καθ' ημάς που συμπυκνώνει τη διαρκή ιδεολογική προσπάθεια του κράτους να αντιστρέψει αυτό το γεγονός είναι το παρακάτω: στο αναγνωστικό της ΣΤ' Δημοτικού το 1947 υπάρχει ένα κείμενο που περιγράφει ένα περιστατικό κατά τη διάρκεια της ελληνικής επανάστασης (1825) με τον Κωνσταντίνο Κανάρη να κατάσχει τρόφιμα από ένα ιστιοφόρο, υποσχόμενος στον Αυστριακό πλοίαρχό του ότι θα πληρωθεί αργότερα από το «Έθνος μας». Στην απόκριση του πλοίαρχου «Αλλά εσείς δεν έχετε έθνος», ο Κανάρης απαντά «Σα δεν έχουμε Έθνος θα κάμουμε». Η μεταγενέστερη χουντική έκδοση του αναγνωστικού (1971) βιάζεται να συμπληρώσει: «Και εννοούσε φυσικά ο Κανάρης Κράτος. Διότι έθνος υπήρχε. Διαφορετικά δεν θα είχαμε το εικοσιένα και τας άλλας επαναστάσεις». Σε επόμενες εκδόχές του κειμένου, η λέξη έθνος έχει αντικατασταθεί εντελώς από τη λέξη κράτος, προς αποφυγή παρεξηγήσεων.

Το έθνος-κράτος ομογενοποιεί

“Φτιάξαμε την Ιταλία. Τώρα μένει να φτιάξουμε τους Ιταλούς”²

Το έθνος-κράτος επιζητά το διαρκές βάθεμα της κυριαρχίας του στο εσωτερικό του. Επιζητά δηλαδή την

2 Μάσιμο ντ' Αζέλιο (1798–1866), Ιταλός πολιτικός, εκ των πρωτερ-γατών της ένωσης της Ιταλίας σε ένα ενιαίο κράτος.

ολοκληρωτική διαμεσολάβηση της κοινωνίας από την κρατική μηχανή. Προκειμένου να το επιτύχει, επιχειρεί να διαρρήξει και να αποσυνθέσει κάθε προϋπάρχουσα κοινωνική σχέση η οποία δεν εμπίπτει στο πεδίο ελέγχου του, ώστε να την ανασυνθέσει και να λειτουργήσει το ίδιο διαμεσολαβητικά στη θέση της. Στοχεύει στη μετατροπή των μελών της κοινωνίας σε περιχαρακωμένους ιδιώτες, στην εξατομίκευση της κοινωνίας πάνω στην οποία ασκείται η κυριαρχία του, ώστε να μπορέσει ευκολότερα να ομογενοποιήσει τα άτομα και να ολοκληρώσει τη διαδικασία διαμεσολάβησης. «Δεν υπάρχει κοινωνία. Μόνο άτομα και οι οικογένειές τους» απεφάνθη η Μ. Θάτσερ το 1987. Και το κράτος, να συμπληρώσουμε. Ο μόνος ενοποιητικός παράγοντας του συνόλου θα πρέπει να είναι το κράτος, ο συλλογικός του αντιπρόσωπος και εγγυητής της ύπαρξής του. Μόνο μέσω αυτού μπορεί και πρέπει να ανασυσταθεί το κοινωνικό-πολιτικό σώμα.

Το κυρίαρχο ιδεολόγημα μέσω του οποίου επιχειρείται αυτή η ανασύνθεση είναι το φαντασιακό του έθνους, το οποίο λειτουργεί συνεκτικά, προσδίδοντας στο σύνολο μία επίπλαστη κοινότητα αυθαίρετων ετερόκλητων χαρακτηριστικών (θρησκευτικές, πολιτισμικές, φυλετικές καταβολές) τα οποία ορίζονται και μεταβάλλονται εργαλειακά από την κυριαρχία. Επομένως, προσδίδονται σε κοινωνικά και πολιτισμικά σύνολα κάθετα χαρακτηριστικά που τα μετατρέπουν σε εθνικά σύνολα με κοινές αφετηρίες, διαφέροντα και συμφέροντα. Η εθνογενετική αυτή διαδικασία προέκυψε ιστορικά ως αναγκαία συνθήκη για την ανάδυση της αστικής κοινοβουλευτικής δημοκρατίας και του καπιταλισμού.

Η δημιουργία ενός έθνους προϋποθέτει, ως αναγκαιότητα, τη διαμόρφωση «εθνικής συνείδησης» και την αναπαραγωγή του εθνικισμού ως κυρίαρχη ιδεολογία στα πλαίσια του έθνους-κράτους. Γι' αυτό, τόσο ο εθνικισμός όσο και η διαμόρφωση «εθνικής συνείδησης» είναι έννοιες άρρηκτα συνδεδεμένες με τη δημιουργία του κυρίαρχου, συγκεντρωτικού κράτους και την ανάδυση της καπιταλιστικής οικονομίας.

Το κράτος νομιμοποιεί την άσκηση της κυριαρχίας του παρουσιάζοντάς την ως «εθνικά αναγκαία», είναι αυτό που εξασφαλίζει την «εθνική ανεξαρτησία» παρουσιάζεται ως προστάτης της εθνικής κοινότητας επιχειρώντας να πείσει την κυριαρχούμενη τάξη ότι εξασφαλίζει και το δικό της συμφέρον στα πλαίσια της «εθνικής ενότητας».

Το έθνος-κράτος παράγει διαχωρισμούς στο εξωτερικό του

“Σε αυτόν που δεν κατέχει τη δύναμη να διασφαλίσει το ζωτικό του χώρο σε αυτόν τον κόσμο και να τον μεγεθύνει, αν είναι απαραίτητο, δεν αξίζει να κατέχει τα απαραίτητα για τη ζωή. Πρέπει να παραμερίσει να και να αφήσει τους ισχυρότερους λαούς να τον ξεπεράσουν.”³

Το έθνος-κράτος, εκτός από το διαρκές βάθεμα της κυριαρχίας του, επιζητά και την ταυτόχρονη διεύρυνσή της. Η ύπαρξη ενός έθνους-κράτους προϋποθέτει την χάραξη και την περιφρούρηση συνόρων που το διαχωρίζουν από τα υπόλοιπα. Από τη στιγμή που οριοθετούνται αυτά τα σύνορα, ταυτόχρονα τίθενται σε λειτουργία και οι αντίστοιχοι μηχανισμοί αποκλεισμού και καταστολής του πληθυσμού εκατέρωθεν (εντός και εκτός) των συνόρων. Αυτός ο διαχωρισμός δεν αφορά μόνο τα εξωτερικά σύνορα του κράτους αλλά υποστηρίζεται και από δομές κοινωνικού ελέγχου στο εσωτερικό του.

Η επιδίωξη αύξησης της δύναμης και της ισχύος με κάθε μέσο είναι δομικό χαρακτηριστικό τόσο του κεφαλαίου όσο και των κρατών. Κατά συνέπεια, και ο ανταγωνισμός αποτελεί συγκροτητικό, εγγενές στοιχείο και των δύο. Όπως ακριβώς το κεφάλαιο αποζητά την ένταση και επέκταση της εκμετάλλευσης, έτσι και το κράτος αναζητά πάντα περισσότερο “ζωτικό χώρο”, αποζητά την ένταση και την επέκταση της κυριαρχίας του. Όπως ακριβώς κάθε επιχείρηση είναι πάντα ανταγωνιστική ως προς τις άλλες, έτσι και κάθε κράτος είναι εν δυνάμει επεκτατικό ως προς τα άλλα κράτη. Η ίδια η επιβίωση του έθνους-κράτους είναι συναρτάται άμεσα με τη συνεχή αύξηση της ισχύος και της κυριαρχίας του. Η επιδίωξη αυτή έρχεται αναπόφευκτα σε σύγκρουση με την αντίστοιχη επιδίωξη άλλων κρατών. Η συνθήκη αυτή το θέτει σε μια φύσει ανταγωνιστική θέση ως προς οποιοδήποτε άλλο έθνος-κράτος.

Ο διακρατικός αυτός ανταγωνισμός εκδηλώνεται σε ποικίλα πεδία και λαμβάνει ποικίλες μορφές (οικονομικός, τεχνολογικός ή στρατιωτικός). Ανάλογα με τον συσχετισμό δυνάμεων και τα γεωπολιτικά δεδομένα, είτε εκδηλώνεται ως ρήξη (με παραδοσιακές ή σύγχρονες τεχνικές πολέμου, ένοπλες ή μη) είτε παραμένει ως αιωρούμενη απειλή, καθώς όσο υπάρχουν έθνη-κράτη θα υφίστανται αιτίες μελλοντικών πολέμων (ορατές ή μη στο παρόν). Μέσα σε αυτά τα πλαίσια, η υπόσταση του έθνους κράτους εγείρει δεδομένα αξιώσεις πολιτικής, οικονομικής, στρατιωτικής ισχύος έναντι των υπολοίπων. Ο πόλεμος ξεσπά για την υπεράσπιση ή την επέκταση του «ζωτικού χώρου» του κράτους και του κεφαλαίου.

3 Α. Χίτλερ, ομιλία στην ετήσια συγκέντρωση νέων δόκιμων αξιωματικών, 18/12/1940.

Από την άλλη, και η κατάσταση που οι κυρίαρχοι ονομάζουν ειρήνη, αποτελεί στην ουσία της μια κατάσταση μη-πολέμου. Η ειρήνη αυτή δεν συνεπάγεται την ανακωχή με όρους αμοιβαιότητας και ειλικρίνειας αλλά την προσωρινή παύση των εχθροπραξιών, καθώς η ύπαρξη εθνών-κρατών συνεπάγεται το ότι πάντα θα υπάρχουν αίτια αλλά και υπόρρητες επιφυλάξεις για κάποια πιθανή μελλοντική σύρραξη.

Το έθνος-κράτος παράγει διαχωρισμούς στο εσωτερικό του

“Οι Έλληνες και κατά ιστορική παράδοση αλλά και κατά τη βασική κοινωνική αντίληψη και αγωγή δεν είναι ποτέ ευεπίφοροι προς τον κομμουνισμό. Διότι ο κομμουνισμός δεν δύναται να έχει ουδέν σημείο κοινόν με τον ελληνοχριστιανισμόν που αποτελεί τη βάση της διαπαιδαγωγήσεως των Ελλήνων κατά τον δρόμο της ιστορίας.”⁴

Η περιχαράκωση, η ομογενοποίηση και η οριοθέτηση ενός συνόλου στα πλαίσια του έθνους-κράτους, το θέτει δεδομένα απέναντι και με αντιπαλότητα σε οποιοδήποτε άλλο σύνολο διαφοροποιείται εθνικά. Θέτει όμως παράλληλα σε ανταγωνισμό, εντός των συνόρων του, πληθυσμιακές ομάδες που δεν ευθυγραμμίζονται με το κυρίαρχο εθνικό και πολιτισμικό πρότυπο, το οποίο χρησιμοποιεί εργαλειακά και συγκυριακά.

Ο φόβος που απορρέει από την άγνοια είναι θεμελιώδης καθώς πηγάζει από το ένστικτο αυτοσυντήρησης του ανθρώπου. Το κράτος εκμεταλλεύεται αυτόν τον εγγενή φόβο και επιφυλακτικότητα του ανθρώπου απέναντι σε οτιδήποτε είναι διαφορετικό και άγνωστο προκειμένου να ορίσει ως εχθρικό οτιδήποτε δε συντάσσεται στο πρότυπο της εθνικής κανονικότητας/ομοιογένειας, τα χαρακτηριστικά της οποίας καθορίζει αυθαίρετα το ίδιο, με γνώμονα την εξυπηρέτηση των επιδιώξεών του. Το εκάστοτε διαφορετικό επιδιώκεται να οριστεί ως εκ προοιμίου εχθρικό, ως απειλή για τη συγκρότηση του εθνικού «εμείς», το οποίο de facto απειλείται από το εθνικό «άλλο». Η εργαλειακή αυτή ερμηνεία εμπεριέχει αναπόφευκτα αξιολογικούς χαρακτηρισμούς και κρίσεις με όρους κατωτερότητας και ανωτερότητας. Κάθε κράτος εκ προοιμίου συστηματοποιεί την παραγωγή αξιολογικών διακρίσεων τόσο στο εξωτερικό όσο και στο εσωτερικό του. Σε εξωτερικό επίπεδο, αυτό μεταφράζεται ως δημιουργία εξωτερικών εχθρών που αέναα απειλούν την εθνική οντότητα. Σε εσωτερικό επίπεδο, μεταφράζεται σε απομόνωση, στιγματισμό, βίαιη επιβολή ομογενοποίησης με όρους φυσικής, ηθικής, πολιτικής, πολιτισμικής εξόντωσης. Ο εχθρός δεν περιορίζεται αποκλειστικά στους γειτονικούς πληθυσμούς αλλά διευρύνεται, καθιστώντας εχθρικό οτιδήποτε εθνικά διαφορετικό, οτιδήποτε παρεκκλίνει από τα εθνικά ιδεώδη, διαχέοντας στο κοινωνικό σώμα ρατσιστικά, ξενοφοβικά, μισαλλόδοξα, πατριαρχικά ιδεολογήματα και μετατρέποντας τον πλανήτη σε ένα συνονθύλευμα εθνικών χαρακωμάτων, ετοιμοπόλεμων ανά πάσα στιγμή.

Η ύπαρξη ή η προβολή εσωτερικών κι εξωτερικών εχθρών, αποτελεί βασικό μέσο για την επίτευξη της συνοχής και της πειθάρχησης στο εσωτερικό του κράτους. Υπό το φόβο των εχθρών, οι υπήκοοι εκχωρούν ευκολότερα τα όποια ψήγματα ελευθερίας τους σε αυτό προκειμένου να υπερασπιστεί με επιτυχία το συνολικό συμφέρον του «έθνους».

Έθνος και милитарισμός

Το μοντέρνο Κράτος είναι από τη φύση του милитаристικό. Και κάθε милитаристικό Κράτος πρέπει από ανάγκη να γίνει κατακτητικό, επεκτατικό Κράτος. Για να επιβιώσει πρέπει να κατακτήσει ή να κατακτηθεί, για τον απλό λόγο ότι η συγκεντρωμένη στρατιωτική ισχύς θα το πνίξει αν δε βρει διέξοδο. Για αυτό το λόγο το μοντέρνο Κράτος πρέπει να προσπαθήσει να μετατραπεί σε τεράστιο και πανίσχυρο Κράτος: αυτό αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για την επιβίωσή του.⁵

Η διασφάλιση της κυριαρχίας και της ισχύος ενός κράτους, τόσο προς το εσωτερικό όσο και προς το εξωτερικό, προϋποθέτει την ύπαρξη ενός όσο το δυνατό ισχυρότερου στρατού. Τα έθνη-κράτη προσπαθώντας να διασφαλίσουν την εσωτερική και εξωτερική τους κυριαρχία και υπόσταση, πρέπει να είναι, ή τουλάχιστον να δείχνουν ότι είναι, διαρκώς έτοιμα για τη διεξαγωγή πολέμου. Συνεπώς, είναι σημαντική η διατήρηση του ετοιμοπόλεμου του στρατεύματος και η αντίστοιχη ιδεολογική και ψυχολογική προετοιμασία του συνόλου της κοινωνίας. Η προετοιμασία αυτή επιτυγχάνεται μέσω της εξύμνησης των αξιών του έθνους και του στρατού, των ηρώων και της πολεμικής αρετής του έθνους, αλλά και των αφηγημάτων περί εσωτερικών και εξωτερικών εχθρών που επιβουλεύονται και ραδιουργούν εις βάρος των συμφερόντων του έθνους και της πατρίδας. Το κυρίαρχο αυτό ιδεολόγημα επιβάλλεται κάθετα στο κοινωνικό σύνολο και αναπαράγεται και από εκείνα τα κομμάτια του που έχουν αφομοιώσει την κυρίαρχη

4 Γ. Παπαδόπουλος, πρώτο διάγγελμα μετά το πραξικόπημα της 21ης Απριλίου 1967.

5 Μ. Μπακούιν, *Κρατισμός και Αναρχία*.

προπαγάνδα. Το κύριο βάρος της προπαγάνδης αυτών των ιδεολογημάτων αναλαμβάνει κυρίως το εκπαιδευτικό σύστημα, η στράτευση, η εκκλησία και τα καθεστωτικά μέσα ενημέρωσης.

Ο милитаризμός συνίσταται στην εξύμνηση και υιοθέτηση των αξιών του στρατού (ιεραρχία, τυφλή υπακοή-πειθαρχία, ηρωισμός, αυτοθυσία για το καλό του έθνους-πατρίδας) και στη διάχυση-επιβολή των αξιών αυτών σε κάθε πτυχή του κοινωνικού. Αποτελεί μια άκρως εξουσιαστική, καταπιεστική μορφή οργάνωσης της κοινωνίας. Ιστορικά, εμφανίστηκε τόσο στα δυτικά-καπιταλιστικά κράτη, όσο και στα ανατολικά-σοβιετικά.

Αποτέλεσμα της στρατιωτικοποίησης της κοινωνικής ζωής είναι η εμπέδωση της κυριαρχίας του κράτους, η τυφλή υπακοή στους ιεραρχικά ανώτερους, η ομοιομορφία και η εξάλειψη της διαφορετικότητας, η εμπέδωση του δόγματος «ο σκοπός αγιάζει τα μέσα» (εφόσον κάθε άλλη αξία θεωρείται υποδεέστερη της στρατιωτικής αρετής και αποτελεσματικότητας), η εντατικοποίηση και στρατιωτικοποίηση της εργασίας και της εκπαίδευσης, η ηθική κυριαρχία του «δίκαιου της πυγμής» και η ιδεολογία της ασφάλειας (που επιτυγχάνεται μέσω της τρομοκρατίας του συνόλου). Παράλληλα, η ύπαρξη και η συντήρηση του στρατού και εν γένει της στρατιωτικοποίησης οδηγεί σε δαπάνες που επωμίζεται η τάξη μας στον βωμό της αύξησης των κερδών της πολεμικής βιομηχανίας, της πιο κερδοφόρας βιομηχανίας στα πλαίσια του καπιταλισμού. Δεν είναι τυχαίο ότι το ξεπέραςμα της οικονομικής κρίσης του 1929 επιτεύχθηκε εν τέλει για τους κυρίαρχους μέσω της κινητοποίησης της πολεμικής βιομηχανίας και του πολέμου.

Ο милитаризμός, πέραν του ότι εξυπηρετεί πλήρως τα οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα της κυριαρχίας, απαξιώνει και εκμηδενίζει πλήρως την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και προσωπικότητα, καθώς δεν της επιτρέπει να εκφράσει το σύνολο των χαρακτηριστικών της. Παράλληλα, επιχειρεί να ορίσει ποιες φυσικές ή πνευματικές δυνάμεις και στοιχεία της ανθρώπινης υπόστασης θεωρούνται δύναμη και ποιες αδυναμία. Κατ' αντιστοιχία, εγκολπώνει και αναπαράγει προγενέστερες πατριαρχικές αντιλήψεις ενισχύοντας και παγιώνοντας τις έμφυλες και όχι μόνο διακρίσεις. Οτιδήποτε διαφοροποιείται από το πρότυπό του αρτιμελούς, θαρραλέου κι ετοιμοπόλεμου στρατιώτη αξιολογείται ως κατώτερο ή/και άχρηστο.

Πατριωτισμός κι εθνικισμός

“Το κράτος πάντοτε ονομάζει τον εαυτό του πατρίδα όταν είναι έτοιμο να σκοτώσει”⁶

Ο εθνικισμός/πατριωτισμός, χρησιμοποιώντας υπαρκτές προϋπάρχουσες συλλογικοποιήσεις και ανθρώπινα βιώματα (οι οικείοι μας, η γειτονιά μας, το χωριό μας, η πόλη μας), είναι η προσπάθεια του κράτους να μετουσιώσει, να ταυτίσει και να συγκεράσει ετερόκλητα, ισχυρά συναισθηματικά βιώματα διαφορετικών υποκειμένων κάτω από το σκόπιμο αφηρημένο και αφαιρετικό (για να μπορούν όλοι να «ανήκουν» σε αυτό) φαντασιακό του έθνους και της πατρίδας. Το κράτος προσπαθεί να ομογενοποιήσει και να πολιτικοποιήσει υποκειμενικά βιώματα, προσλαμβάνουσες, εικόνες, αναπαραστάσεις προκειμένου να τα εκμεταλλευτεί εργαλειακά για την εξυπηρέτηση των συμφερόντων του. Ακριβώς για να μπορέσουν να επιβληθούν ως συλλογική συνείδηση, οι έννοιες του έθνους και της πατρίδας δημιουργήθηκαν και παραμένουν ασαφείς, επιδεχόμενες πολλαπλών ερμηνειών (συνεχίζουν να αποτελούν διαφιλονικούμενες έννοιες και δεν υπάρχει κανένας καθολικά ισχύων ορισμός).

Ο εθνικισμός, ως ιδεολογία που αναγνωρίζει ως ιστορικό και πολιτικό υποκείμενο τα έθνη, θεωρώντας τα ως το μοναδικό και ιδεατό τρόπο κοινωνικής οργάνωσης, δεν διαφέρει από τον πατριωτισμό· πατριωτισμός είναι κι αυτός ένα είδος εθνικισμού. Τόσο ο σκοπός όσο και το υποκείμενο αυτού σκοπού, είναι ταυτόσημοι σε αμφοτέρους. Ο σκοπός τους είναι η αποτελεσματικότερη διασφάλιση των συμφερόντων της πατρίδας. Το πρωταρχικό υποκείμενο που αναγνωρίζουν είναι το έθνος.

Αυτό στο οποίο διατείνονται ότι διαφοροποιούνται οι πατριώτες από τους εθνικιστές είναι η λελογισμένη (μη ακραία) και άρα αποτελεσματικότερη αγάπη για την πατρίδα, η οποία τους καθιστά λιγότερο επιθετικούς (με πολεμικούς όρους) από τους εθνικιστές. Ένα δεύτερο σημείο διάκρισης είναι το ότι, όπως οι ίδιοι οι πατριώτες ισχυρίζονται, δε προβαίνουν σε οποιεσδήποτε αξιολογικές διακρίσεις με όρους ανωτερότητας και κατωτερότητας των εθνών. Αντίθετα σέβονται όλα τα έθνη, απλώς εκφράζουν την «αγνή και άδολη» αγάπη του προς το δικό τους έθνος/πατρίδα. Όμως «αγνή και άδολη» αγάπη για την πατρίδα, σημαίνει αγάπη για κάτι το οποίο είναι εγγενώς ανταγωνιστικό προς όλες τις άλλες πατρίδες του κόσμου. Ανταγωνιστικό σημαίνει ότι αργά ή γρήγορα θα απειλήσει τα συμφέροντα μιας άλλης πατρίδας ή θα απειληθεί από τα συμφέροντα μιας άλλης πατρίδας. Τότε προφανώς η αγάπη τους για τη δική τους πατρίδα υπερισχύει έναντι του σεβασμού στα άλλα έθνη. Αυτό αυτόματα φέρνει τον πατριώτη στο ίδιο ακριβώς στρατόπεδο με τα αφεντικά του, τον κάνει κομμάτι του έθνους-κράτους. Ο πατριωτισμός βασίζεται κι αυτός στην

6 Φ. Ντύρενματ (1921 – 1990), Ελβετός θεατρικός συγγραφέας.

πίστη ότι η μοίρα των ανθρώπων είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με αυτήν του κράτους, από το οποίο και εξαρτώνται. Η κύρια πολιτική του χρήση είναι ο εξευγενισμός και το ξέπλυμα του εθνικισμού, η νομιμοποίηση του σε ευρύτερα κοινωνικά στρώματα και οι πρόσδεσή τους στη λατρεία της δύναμης του κράτους. Τόσο οι στιγμές “μεγαλείου” του έθνους, όσο και οι στιγμές “ταπείνωσης” (ο μεγαλοϊδεατισμός και η ιδεολογία της “ψωροκώσταινας” στα καθ’ ημάς), συντελούν σε ακριβώς αυτή τη λειτουργία. Η μεταφυσική πίστη στην πατρίδα έρχεται σε ευθεία και ασυμβίβαστη αντιπαράθεση με την ταξική αντίληψη για τον κόσμο, πολλώ δε μάλλον με μια απελευθερωτική αντίληψη. Καλλιεργεί την ταξική ειρήνη και τον ανταγωνισμό στο εσωτερικό των καταπιεσμένων κι εκμεταλλευόμενων και τους υπαγορεύει ένα μοντέλο ζωής σύμφωνα με τις προσαγές του κράτους.

Η συναισθηματική αγάπη ανθρώπων για «πατρίδα» τους δεν είναι παρά τα βιώματά τους, η αναπόληση της παιδικής τους ηλικίας, οι σχέσεις τους με τους άλλους ανθρώπους. Αυτά τα βιώματα δεν μπορεί να τα αφαιρέσει κανείς. Όλα αυτά έχουν μια υλική, υλικότατη, βάση, την προσωπική μας εμπειρία. Η μετουσίωση αυτών των συναισθημάτων σε κάτι εντελώς θεωρητικό και αφηρημένο, όπως η πατριωτική αγάπη για μέρη και ανθρώπους που δεν έχουμε δει ποτέ άλλα μάθαμε ότι αποτελούν πατρίδα μας, είναι ένα κρατικό εφεύρημα. Ο τόπος που αγαπάμε, τα βουνά, οι θάλασσες που αγαπάμε δεν μας ανήκουν ή τουλάχιστον μας ανήκουν όσο ανήκουν σε όλη την υπόλοιπη ανθρωπότητα. Το ότι δενόμαστε με έναν τόπο στον οποίο έτυχε να γεννηθούμε ή συνηθίσαμε να μένουμε δεν σημαίνει ότι δεν μπορούμε να συνδεθούμε συναισθηματικά με οποιοδήποτε άλλο μέρος του κόσμου, την ομορφιά του οποίου θα ανακαλύψουμε ή στο οποίο θα κληθούμε να ζήσουμε.

Ο εθνικισμός ως προνομιακό πεδίο της δεξιάς

“αυτό το λόγο θα σας πω
δεν έχω άλλο κανένα
μεθύστε με τ’ αθάνατο
κρασί του Εικοσιένα!”⁷

Ιστορικά, η δεξιά σε όλο το φάσμα της (είτε εμφανίζεται ως λαϊκή-κεντρώα, φιλελεύθερη ή εθνικοσοσιαλιστική) εκπροσωπεί ανοιχτά και χωρίς περιστροφές τα συμφέροντα της κυριαρχίας. Συνιστά το ξεκάθαρο υποστηρικτικό κομμάτι του κράτους και του κεφαλαίου, είτε επενδύοντας ιδεολογικά και σε επίπεδο πρακτικής στόχευσης στο κράτος με κλειστού τύπου οικονομία, είτε στο κράτος-εχέγγυο της ελεύθερης αγοράς, είτε στο πλήρως ολοκληρωτικό κράτος χωρίς καν τις επιφάσεις του αστικού κοινοβουλευτισμού.

Παραδοσιακά, η δεξιά συσπειρώνει και αποτυπώνει σε επίπεδο λόγου τα συντηρητικά και φοβικά ένστικτα της κοινωνίας κάνοντας επίκληση στην τάξη που απορρέει από το αξιακό τρίπτυχο «πατρίς-θρησκεία-οικογένεια». Το φάσμα της δεξιάς εγκλωπώνει, όπως είναι φυσικό, τους οικονομικά και πολιτικά κυρίαρχους που έχουν δεδομένα συνείδηση της τάξης τους και επίγνωση των συμφερόντων της, οπότε και επιδιώκουν τη διαιώνιση των εκμεταλλευτικών συνθηκών προβάλλοντας συγκαλυμμένα το ταξικό τους συμφέρον ως εθνικό. Παράλληλα όμως, ενσωματώνει και κομμάτια της κοινωνίας που, αν και ταξικά βρίσκονται στη θέση των εκμεταλλευόμενων, δεν αναγνωρίζουν ως συμφέρον τους το ταξικό τους συμφέρον και ευθυγραμμίζονται με όσους ευθύνονται για την οικονομική τους εκμετάλλευση και την πολιτική τους καταπίεση. Σε αυτό το σημείο ακριβώς βρίσκεται μία από τις βασικότερες λειτουργίες του έθνους: συσκοτίζει την ταξική διαίρεση της κοινωνίας και συμβάλλει στην σύνταξή της πίσω από τα συμφέροντα της κυρίαρχης τάξης. Κατά συνέπεια επιδιώκεται η ιεράρχηση της εθνικής ταυτότητας έναντι οποιασδήποτε άλλης (ταξικής, πολιτικής, κοινωνικής).

Αριστερά, έθνος και αντιιμπεριαλισμός

“Η ανισόμετρη οικονομική και πολιτική ανάπτυξη είναι απόλυτος νόμος του καπιταλισμού. Από δω βγαίνει πως είναι δυνατή η νίκη του σοσιαλισμού στην αρχή σε λίγες ή ακόμη και σε μία μονάχα, χωριστά παρμένη καπιταλιστική χώρα. Το νικηφόρο προλεταριάτο αυτής της χώρας, απαλλοτριώνοντας τους καπιταλιστές και οργανώνοντας στη χώρα του τη σοσιαλιστική παραγωγή, θα ορθωνόταν ενάντια στον υπόλοιπο κόσμο, τον καπιταλιστικό κόσμο, παίρνοντας μαζί του τις καταπιεζόμενες τάξεις των άλλων χωρών, ξεσηκώνοντας στις χώρες αυτές εξεγέρσεις ενάντια στους καπιταλιστές, δρώντας σε περίπτωση ανάγκης ακόμη και με στρατιωτική δύναμη ενάντια στις εκμεταλλεύτριες τάξεις και τα κράτη τους.”⁸

7 Κ. Παλαμάς, “Στη Νεολαία μας”.

8 Β. Ι. Λένιν, “Το Σύνθημα Για Τις Ενωμένες Πολιτείες Της Ευρώπης”, 23/8/1915

Η αριστερά, τόσο η εγχώρια όσο και η διεθνής, ασχολήθηκε εκτενώς στο εσωτερικό της με το «εθνικό ζήτημα». Παρά τη θεμελιώδη διακήρυξή της ότι «οι προλετάριοι δεν έχουν πατρίδα», το εθνικό ζήτημα τη δίχασε. Ήδη από τη Β' Διεθνή, το μεγαλύτερο κομμάτι της τάχθηκε υπέρ του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, με τις καταστροφικές συνέπειες που είχε για το προλεταριάτο. Η Β' Διεθνής διαλύθηκε ακριβώς λόγω των διαφωνιών πάνω στο ζήτημα του πολέμου, στη βάση του οποίου βρισκόταν το ζήτημα του έθνους. Το ζήτημα αυτό, εν πολλοίς, παραμένει ακόμη και σήμερα διχαστικό για την αριστερά καθώς αδυνατεί να παράξει και να κρατήσει μια ενιαία στάση.

Ωστόσο, ο εθνοκεντρισμός έχει επικρατήσει ιστορικά έναντι του διεθνισμού στους κόλπους της αριστεράς. Ο εθνοκεντρισμός αποτέλεσε απότοκο της ήττας της διεθνούς επανάστασης και της επικράτησης της ιδεολογικής γραμμής του «σοσιαλισμού σε μία χώρα». Ο εθνοκεντρισμός υπήρξε η βασική γραμμή για την υπεράσπιση του «έθνους του σοσιαλισμού», του εθνικού, κρατικού καπιταλισμού της ΕΣΣΔ, στον πόλεμο της εναντίον των υπόλοιπων εθνικών καπιταλιστικών κρατών. Κι αυτό δεν προξενεί εντύπωση. Προκειμένου να εδαφικοποιηθεί και να επιβληθεί αποτελεσματικά στο κοινωνικό σύνολο η πολιτική κυριαρχία μιας οποιασδήποτε ελίτ, χρειάζεται μια συνεκτική ιδεολογία. Η αριστερά δεν έχασε την ευκαιρία να δημιουργήσει τα δικά της εθνικά αφηγήματα προκειμένου να συστηματοποιήσει και, είτε να επεκτείνει την εξουσία της στις περιοχές του κόσμου που την είχε ήδη, είτε να την καταλάβει ή να αυξήσει τη σφαίρα επιρροής της στις περιοχές που δεν την είχε.

Ήδη από τις αρχές του 20ου αιώνα, άρχισε να παγιώνεται στην αριστερά η αντίληψη ότι οι παγκόσμιες σχέσεις και διαδικασίες προηγούνται σε σχέση με τις διαδικασίες που διαδραματίζονται στο εσωτερικό κάθε χώρας. Το σχήμα της τακτικής συμμαχιών που επεξεργάστηκε ο Λένιν για την εξυπηρέτηση του δικού επαναστατικού προγράμματος στη Ρωσία μορφοποιήθηκε στη θεωρία των σταδίων αργότερα, η οποία, αναβαθμίστηκε από το επίπεδο της τακτικής σε ορισμένες ιδιαίτερες συνθήκες, στο επίπεδο της καθολικά εφαρμόσιμης επαναστατικής θεωρίας και μετατράπηκε σε οργανικό τμήμα της αριστεράς.

Ο βασικός πυρήνας της θεωρίας των σταδίων ήταν (και είναι) η κατηγοριοποίηση των κρατών σε κράτη μέσου ή χαμηλού επιπέδου καπιταλιστικής ανάπτυξης. Στα κράτη αυτά, το κίνημα πρέπει να αναβάλει την σοσιαλιστική επανάσταση ως κύριο στόχο και να επικεντρωθεί στα «άμεσα» δημοκρατικά, αντιφασιστικά και αντιιμπεριαλιστικά του «καθήκοντα». Αφότου εδραιωθεί ο καπιταλισμός στην οικονομία, αναπτυχθούν οι παραγωγικές δυνάμεις του έθνους και εμπεδωθεί η αστική δημοκρατία στην πολιτική (το λεγόμενο «αστικοδημοκρατικό στάδιο») τότε και μόνο μπορεί να ξεκινήσει η προσπάθεια για την σοσιαλιστική επανάσταση. Άμεσο απότοκο αυτής της θεωρίας αποτέλεσε η στρατηγική συγκρότησης εθνικών-λαϊκών μετώπων, είτε των ένοπλων εθνικοαπελευθερωτικών, είτε των ευρύτερων εκλογικών ή άλλων με κόμματα της σοσιαλδημοκρατίας, του κέντρου αλλά και της δεξιάς.

Οι μεταγενέστερες αντιιμπεριαλιστικές θεωρίες μητρόπολης - περιφέρειας έθεσαν με τη σειρά τους ως βασική τους προϋπόθεση την κυριαρχία της παγκόσμιας οικονομίας και των παγκόσμιων οικονομικών και κοινωνικών σχέσεων πάνω στις πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές διαδικασίες και τις σχέσεις στο εσωτερικό των εθνών-κρατών. Σε αυτά τα πλαίσια, η αντίθεση ΕΣΣΔ - δυτικού καπιταλιστικού συστήματος θεωρήθηκε ότι προηγείται σε σχέση με την αντίθεση κεφαλαίου - εργασίας στο εσωτερικό κάθε χώρας, συσπειρώνοντας γύρω από αυτήν τα κομμουνιστικά κόμματα.

Σταδιακά η αριστερά άρχισε να διεκδικεί και να εντάσσει στο λόγο της την έννοια του έθνους. Κι αυτό διότι έχει πλήρως αποδεχτεί και εντάξει στο «επαναστατικό» της πρόγραμμα την έννοια του κράτους. Θεωρεί ότι δεν πρέπει να παραχωρήσει την έννοια και την εκπροσώπηση του έθνους στους δεξιούς-ακροδεξιούς και τους φασίστες κι ακόμα ότι το έθνος αποτελεί πεδίο προς διεκδίκηση, απαραίτητο για τον κοινωνικό μετασχηματισμό. Έτσι, επιχείρησε να επανορίσει εργαλειακά τις έννοιες του έθνους και της πατρίδας εγκολπώνοντάς τις στη σοσιαλιστική ιδεολογία, ταυτίζοντας την έννοια της πατρίδας με αυτή του λαού. Τα εθνικά αφηγήματα αφομοιώθηκαν από την αριστερά σε δύο επίπεδα. Αφενός με την υιοθέτηση στρατηγικών συγκρότησης εθνικοαπελευθερωτικών-αντιιμπεριαλιστικών μετώπων και αφετέρου με αναφορές στον διαταξικό λαό, ο οποίος αποτελείται από «γνήσιους πατριώτες και υπερασπιστές των συμφερόντων του λαού».

Σύμφωνα με τους αντιιμπεριαλιστές, ο βασικός λόγος της υποανάπτυξης είναι ο ρόλος των ιμπεριαλιστικών δυνάμεων, οι οποίες, σε συνεργασία με τμήματα της εγχώριας αστικής τάξης που έχουν προσδεθεί στο άρμα τους, εμποδίζουν την οικονομική ανάπτυξη των χωρών, άρα καθυστερούν την κοινωνική απελευθέρωση. Η βασική στρατηγική των αντιιμπεριαλιστών είναι η δημιουργία ενός πλατιού λαϊκού μετώπου (το οποίο εμπεριέχει την εργατική τάξη και το «υγιές», πατριωτικό, αντιμονοπωλιακό κομμάτι της ντόπιας αστικής τάξης, τα συμφέροντα του οποίου πλήττονται επίσης από τις ιμπεριαλιστικές δυνάμεις), υπό την ηγεσία και την καθοδήγηση της αριστεράς, ώστε να επιτευχθεί η αποτίναξη του «ξένου ιμπεριαλιστικού ζυγού» και να αναπτυχθούν οι εθνικές παραγωγικές δυνάμεις. Και αφότου υλοποιηθούν οι παραπάνω προϋποθέσεις, σε επόμενο χρόνο, θα οργανωθεί η σοσιαλιστική επανάσταση.

Το πρόβλημα για τους αντιιμπεριαλιστές δεν είναι ο καπιταλισμός ως κοινωνική σχέση και ενιαίο πλέον σύστημα, διαρθρωμένο σε παγκόσμιο επίπεδο, αλλά η άνιση και ασύμμετρη κατά τόπους καπιταλιστική επέκταση και ανάπτυξη. Επιπλέον, ο καπιταλισμός προσωποποιείται στις ξένες ιμπεριαλιστικές δυνάμεις και στους ντόπιους συμμάχους τους (την ντόπια πλουτοκρατία), οι οποίοι έχουν ταυτίσει τα συμφέροντά τους με αυτές. Ο πόλεμος ενάντια στο κεφάλαιο μετατρέπεται σε πόλεμο ενάντια στο ισχυρό, ιμπεριαλιστικό, ξένο εθνικό κεφάλαιο και στα μονοπώλια. Έτσι, «προσωρινά» η ταξική πάλη αναβάλλεται και αντικαθίσταται από την πάλη των εξαρτημένων κρατών για «εθνική ανεξαρτησία». Το υποκείμενο του αγώνα δεν είναι πλέον η τάξη μας αλλά ο διαταξικός λαός, το διαταξικό έθνος που «στενάζει κάτω από το ζυγό του ξένου δυνάστη». Η θεωρία αυτή επιχειρεί να απαλείψει την ταξική διαστρωμάτωση της κοινωνίας, διευρύνοντας πλήρως το ταξικό υποκείμενο εντάσσοντάς το στο εθνικό. Η κυρίαρχη κοινωνική διαίρεση είναι πλέον μεταξύ του διαταξικού «λαού» και των ελάχιστων «ολιγαρχών», «μονοπωλίων», οικονομικών και πολιτικών «τζακιών». Η ίδια αυτή θέση βρίσκεται και στον πυρήνα της εθνικιστικής ιδεολογίας και ρητορικής.

Ο αντιιμπεριαλισμός ως θεωρία και πολιτική πρακτική προβάλλει την εθνική ανεξαρτησία ως αντίβαρο στις ιμπεριαλιστικές παρεμβάσεις. Για την επίτευξη της εθνικής ανεξαρτησίας, απαιτείται η ισχυροποίηση του έθνους-κράτους και η αποδέσμευσή του από τα «ιμπεριαλιστικά δεσμά». Το προλεταριάτο δεν πρέπει πλέον «να συντρίψει το γραφειοκρατικό και στρατιωτικό κρατικό μηχανισμό» αλλά αντιθέτως να τον ενισχύσει. Η κοινωνική απελευθέρωση αφήνεται για το επόμενο στάδιο, όταν κι εφόσον έχει επιτευχθεί πλήρως το πρώτο. Η πολιτική η οποία θέτει ως προϋπόθεση για την κοινωνική απελευθέρωση την εθνική απελευθέρωση και την ισχυροποίηση του έθνους-κράτους και της εθνικής οικονομίας αποτελεί την πλήρη υπαγωγή της επαναστατικής προοπτικής στον κρατισμό και τον καπιταλισμό. Έτσι, ο αντιιμπεριαλισμός αποτέλεσε το βασικό όχημα επαναπρόσδεσης ριζοσπαστικών αγώνων και κινημάτων στο άρμα του έθνους, του κράτους και του κεφαλαίου.

Ο αντιιμπεριαλισμός, ως, σε τελική ανάλυση, ανταγωνισμός μεταξύ κρατών, μεταβάλλει τόσο το υποκείμενο του αγώνα (από ταξικό σε εθνικό) όσο και το πεδίο του αγώνα (από εσωτερικό και εξωτερικό σε αμιγώς εξωτερικό). Οδηγεί με αυτόν τον τρόπο στην ενίσχυση του κρατισμού και του εθνικισμού. Παράλληλα, η προβολή ενός εξωτερικού εχθρού ως μοναδικού υπαίτιου για την εξαθλίωση της τάξης μας, αναπαράγει ρητορικές και αφηγήματα θυματοποίησης των εξαρτημένων εθνών-κρατών (άρα αποσείει κάθε ευθύνη τους) και παράλληλα λειτουργεί αποπροσανατολιστικά παρεμποδίζοντας τόσο τη συλλογική αυτοκριτική της τάξης μας όσο και την ανάπτυξη ταξικής συνείδησης. Συνεπώς, αποτελεί μια εύπεπτη και βολική εξήγηση που μεταθέτει τις ευθύνες για την επίταση των εκμεταλλευτικών συνθηκών σε ξένους δυνάστες και όχι στους άμεσους εκμεταλλευτές και καταπιεστές μας. Το πεδίο του αγώνα δεν αφορά πλέον το εσωτερικό ταξικό εχθρό, η ταξική πάλη εντός του έθνους αναβάλλεται για το μέλλον.

Η υιοθέτηση τακτικών επιλογών συγκρότησης μετώπων με εθνικοπατριωτικό/λαϊκό/ αντιιμπεριαλιστικό πρόσημο από την αριστερά εκκινούν από την βαθύτερη στόχευση κατάληψης της εξουσίας. Το τμήμα του συνόλου που πλαισιώνει αυτό το σκόπιμο διευρυμένο (ώστε να τους χωράει όλους) μέτωπο επιχειρείται να αφομοιωθεί μέσα στις γραμμές του κόμματος, ενώ, αν δεν αφομοιωθεί και δεν κρίνεται χρήσιμο, καταστέλλεται. Σε οποιοδήποτε σημείο του πλανήτη επικράτησαν τα εθνικοαπελευθερωτικά/αντιιμπεριαλιστικά κινήματα, το αποτέλεσμα ήταν η ανάσχεση των επαναστατικών διαδικασιών, η κατάληψη της εξουσίας από την ντόπια αστική τάξη ή η δημιουργία μιας νέας κυρίαρχης γραφειοκρατικής τάξης κατά τα σοβιετικά πρότυπα.

Ντόπια αριστερά και έθνος

“Κάποτε η γωνιά αυτή της γης που πατάμε και λέγεται Ελλάδα ήτανε δοξασμένη κι ευτυχισμένη κι είχε ένα πολιτισμό, οπού επί δυόμιση χιλιάδες χρόνια συνεχίζει να παραμένει και να θαυμάζεται απ' όλο τον κόσμο. (...) ισχυρίστηκαν πως η ελληνική φυλή έσβησε κι ότι αυτή διασταυρώθηκε μ' άλλες φυλές, που δεν έχουν τίποτα το κοινό με την αρχαία ελληνική φυλή. Μα ότι κι αν πούνε, αυτό δεν έχει καμία αξία. Την ελληνικότητα μας την αποδείξαμε.”⁹

Ήδη από τα τέλη του 1920', και με αποκορύφωμα την 6η Ολομέλεια του ΚΚΕ (1934), επικράτησε η εθνοκεντρική γραμμή, συνοδευόμενη από ιδεολογικά αφηγήματα και ρητορικές περί «εξάρτησης» και «εθνικής ανεξαρτησίας» («Η επικείμενη επανάσταση στην Ελλάδα θα έχει αστικοδημοκρατικό χαρακτήρα, με τάσεις γρήγορης μετατροπής σε σοσιαλιστική επανάσταση»). Η γραμμή αυτή σηματοδοτούσε την πλήρη ευθυγράμμιση του ΚΚΕ με τη γραμμή της τότε κομμουνιστικής διεθνούς (Γ' Διεθνής ή Κομιντέρν).

Ο εθνοκεντρισμός και ο πατριωτισμός της αριστεράς εντάθηκε μετά από την ήττα της στον εμφύλιο. Το ελληνικό

9 Α. Βελουχιώτης, ομιλία στη Λαμία, 23/10/1944.

κράτος δεν μπορούσε να δεχτεί τη διάρρηξη της εθνικής του συνοχής κατά την περίοδο του εμφυλίου. Η εκτροπή από την εθνική κανονικότητα όφειλε να παρουσιαστεί ως έργο μη Ελλήνων. Έτσι, κόσμος της αριστεράς στοχοποιήθηκε ως υποκινούμενος από ξένους δακτύλους (εαμοβούλγαροι, σε αντίθεση με τους εθνικόφρονες) και αντεθνικά στοιχεία. Η αριστερά, θέλοντας να αποτινάξει την ταμπέλα της εθνικής προδοσίας, κράτησε την εθνικώς ορθή γραμμή και ηττημένη συστρατεύτηκε με τον εθνικό κορμό και τις κυρίαρχες εθνικές πολιτικές. Ο εχθρός της πλέον περιοριζόταν στο ξενοκινούμενο μεγάλο κεφάλαιο, τα μονοπώλια και τον ιμπεριαλισμό. Βασικό πρόταγμα η πλατιά «λαϊκή ενότητα» κατά των μονοπωλίων, ενότητα η οποία απευθύνεται και στους «αντιμονοπωλιακούς» αστούς.

Οι θεωρίες περί «εξάρτησης» και τα διευρυμένα αντιιμπεριαλιστικά μέτωπα που αυτές παρήγαγαν, βάθυνα τον αριστερό εθνοκεντρισμό. Από αυτόν τον τελευταίο προέκυψε και αλληλοενισχύθηκε ο μεταπολιτευτικός αριστερός εθνικισμός. Η ρητή έκφραση αυτού του πατριωτισμού, εκδηλώθηκε τόσο στο παρελθόν όσο και πρόσφατα από «προσωπικότητες» και κόμματα της ευρύτερης αριστεράς. Από τον αντιιμπεριαλισμό και τα εθνολαϊκά μέτωπα τύπου ΕΑΜ, στην άκριτη υποστήριξη εθνικοαπελευθερωτικών κινημάτων ανεξαρτησίας στον λεγόμενο “τρίτο κόσμο”, τα συνθήματα για “λαϊκή κυριαρχία” μέχρι την πρόσφατη περίοδο του αντιμνημονίου, της “αντι-ΕΕ” γραμμής που αποζητά την παραγωγική ανασυγκρότηση και την ανεξαρτησία του ελληνικού κράτους και του περήφανου “όχι” στο δημοψήφισμα, ο πατριωτισμός αποτελεί ιστορικά κεντρική παράμετρο στη στρατηγική της ντόπιας αριστεράς.

Λίγα λόγια για τη σύγχρονη ανάπτυξη του εθνικισμού

“Οι εθνικοί διαχωρισμοί και συγκρούσεις ανάμεσα σε λαούς θα εξαφανίζονται σιγά σιγά με την εξέλιξη της μπουρζουαζίας, με το ελεύθερο εμπόριο και την παγκόσμια αγορά, με τον ομοιόμορφο χαρακτήρα της βιομηχανικής παραγωγής και τις αντίστοιχες συνθήκες της σύγχρονης ζωής”¹⁰

Σε απόλυτη αντίθεση με την προφητεία των Μαρξ και Ένγκελς, το πρώτο μισό του 20ου αιώνα σημαδεύτηκε από την ανάπτυξη του φασισμού και του ναζισμού, δύο παγκόσμιους πολέμους και πάμπολλες δικτατορίες. Οι κοινωνίες σύρθηκαν σε πόλεμο υπερασπιζόμενες τα συμφέροντα και τις επιδιώξεις των κυρίαρχων· αλλά ήταν μόνο η τάξη των καταπιεσμένων και εκμεταλλευόμενων που υπέστη τη φρικαλεότητα του πολέμου, τον θάνατο, την προσφυγιά και την εξαθλίωση. Όταν ο εθνικισμός ως κρατική ιδεολογία εμπεδώνεται από πλατιά κοινωνικά στρώματα και σε περιόδους έντονων οικονομικών κρίσεων και κοινωνικής ανασφάλειας και φόβου, οι κοινωνίες τείνουν να αναζητούν σωτηρία στον εθνικισμό, την απομόνωση, την εθνική ηγεμονία και τη νοσταλγία “των παλιών καλών εποχών”.

Στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα αρχίζει να συντελείται με εντατικούς ρυθμούς μια διαδικασία παγκοσμιοποίησης του κεφαλαίου, η οποία υποβάθμισε τις εθνικές οικονομίες ως δομικά και καθοριστικά κομμάτια της παγκόσμιας οικονομίας και οδήγησε στη συγκρότηση διακρατικών και υπερεθνικών οργανισμών και ενώσεων, πολιτικών και οικονομικών. Οι ταξικές αντιθέσεις ενισχύθηκαν σε πλανητική, πλέον, κλίμακα, ενώ η επίθεση στην τάξη των εκμεταλλευόμενων και καταπιεσμένων ενισχύθηκε από την προσπάθεια των εθνικών οικονομιών και των κρατών να “ανταπεξέλθουν” στο ακραία ανταγωνιστικό διεθνές οικονομικό περιβάλλον. Αναδύθηκαν νέες στρατιωτικές συμμαχίες (ΝΑΤΟ), διεθνείς οικονομικοί οργανισμοί (ΔΝΤ, Παγκόσμια Τράπεζα, Διεθνής Οργανισμός Εμπορίου), διακρατικοί πολιτικοί οργανισμοί (ΟΗΕ) και ομοσπονδίες εθνικών κρατών (ΕΕ).

Μέσα σε αυτή τη συνθήκη της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας, οι εγγενείς κρίσεις του καπιταλισμού δεν μπορούν παρά να έχουν τεράστιο αντίκτυπο σε διεθνή κλίμακα, τόσο σε οικονομικό όσο και σε πολιτικό επίπεδο. Η χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 διαμόρφωσε την τελευταία δεκαετία ένα σκληρό ολομέτωπο επίθεσης στην τάξη μας διεθνώς, αλληπάλληλων πολεμικών συρράξεων σε διάφορες περιοχές του κόσμου, συνεχείς εναλλαγές στις διακρατικές συμμαχίες και συνεχείς διπλωματικές εντάσεις. Η αποτελεσματικότητα της παγκοσμιοποίησης ως εγγύησης για “ανάπτυξη κι ευημερία” δέχεται σοβαρό πλήγμα, και ο εθνικισμός επανέρχεται στο προσκήνιο ως το δοκιμασμένο εργαλείο διαχείρισης μιας τέτοιας κρίσης. Σε έθνη-κράτη που μέχρι πρόσφατα ήταν πρωτεργάτες της παγκοσμιοποίησης, παρουσιάζονται τάσεις που αμφισβητούν ανοιχτά την αποτελεσματικότητά της, με την εθνικιστική ρητορική να ριζώνει συνεχώς όλο και πιο βαθιά στην κεντρική πολιτική ατζέντα τόσο στο εσωτερικό των εθνών-κρατών όσο και στις μεταξύ τους σχέσεις. Η διεθνής αύξηση της μετανάστευσης που ήρθε σαν αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης και των πολεμικών συρράξεων χρησιμοποιήθηκε από τα κράτη για την περαιτέρω ενίσχυση του εθνικού φρονήματος εφευρίσκοντας τους εξωτερικούς εχθρούς που πάντοτε έχουν ανάγκη, είτε στο πρόσωπο των μεταναστών/ριών είτε στο πρόσωπο άλλων εθνών-κρατών που “δεν τηρούν τις υποχρεώσεις τους”. Έτσι, παρατηρούμε σε ολόκληρη την Ευρώπη την εκλογική άνοδο των εθνικιστικών και λαϊκιστικών ακροδεξιών κομμάτων (Ελλάδα, Γαλλία, Γερμανία, Σουηδία), όπου σε πολλές περιπτώσεις σχηματίζουν ή μετέχουν σε κυβερνήσεις. Πολλά κράτη (Ουγγαρία, Πολωνία, Σλοβακία) έκλεισαν τα σύνορά τους αρνούμενα να δεχθούν αιτούντες άσυλο, αντι-

10 Κ. Μαρξ, Φ. Ένγκελς, *Το Κομμουνιστικό Μανιφέστο*.

στεκόμενα, όπως δηλώνουν, στις προσταγές των Βρυξελλών. Στην Ιταλία, με τη Λέγκα του Βορρά να συμμετέχει πλέον στην κυβέρνηση, κλείνουν λιμάνια για πλοία που διασώζουν πρόσφυγες, ενώ παράλληλα ξεκινάνε μαζικές επαναπροωθήσεις προς τη Λιβύη. Η ιταλική και η αυστριακή κυβέρνηση (επίσης με συμμετοχή του ακροδεξιού Κόμματος της Ελευθερίας) προωθούν την εφαρμογή αυτής της πρακτικής από την ΕΕ συνολικά. Η Μ. Βρετανία αποφασίζει μετά από δημοψήφισμα την αποχώρηση της από την Ευρωπαϊκή Ένωση, με την πολιτική πλατφόρμα του ακροδεξιού UKIP να κυριαρχεί. Στην άλλη μεριά του Ατλαντικού, τον Νοέμβριο του 2016 εκλέγεται πρόεδρος των ΗΠΑ ο επιχειρηματίας και τηλεοπτική περσόνα Ντ. Τραμπ, με πολιτική πλατφόρμα τον λαϊκισμό, τον οικονομικό προστατευτισμό, τον εθνικισμό, το ρατσισμό και το μισογυνισμό.

Το ελληνικό κράτος μπήκε στην κρίση μετά από σχεδόν δύο δεκαετίες ανάπτυξης και εξαγωγής εγχώριων κεφαλαίων. Με την κατάρρευση του ανατολικού μπλοκ, το ελληνικό κεφάλαιο επένδυσε στα Βαλκάνια προσπαθώντας να κυριαρχήσει στις κατεστραμμένες οικονομίες της περιοχής. Παράλληλα, αποφασίζεται η συμμετοχή του κράτους στο κοινό ευρωπαϊκό νόμισμα. Μέσα σε λίγα χρόνια κατασκευάζονται στάδια, γήπεδα, πάρκα και υποδομές για την διεξαγωγή των ολυμπιακών αγώνων του 2004. Η περίοδος της “εθνικής ανάπτυξης” ήταν ένα διάστημα στο οποίο το ιδεολόγημα της εθνικής υπερηφάνειας εμπεδωνόταν από ευρύτατα κοινωνικά τμήματα. Σε αυτή τη διαδικασία συνηγόρησαν κι άλλοι παράγοντες (με την τεράστια συνεισφορά του συνόλου των καθεστωτικών ΜΜΕ), που είχαν να κάνουν με την καλλιέργεια ενός αισθήματος ανωτερότητας απέναντι στο προς εκμετάλλευση ανθρώπινο δυναμικό που ήρθε στη χώρα από τα Βαλκάνια και τις χώρες της πρώην ΕΣΣΔ, τα πρώτα συλλαλητήρια για το μακεδονικό, την “εθνική κρίση” των Ιμίων, αλλά και διάφορα “εθνικά επιτεύγματα”, όπως η κατάκτηση του Euro 2004 στο ποδόσφαιρο, αλλά ακόμη και η νίκη στον διαγωνισμό της Eurovision. Από τις εκλογές του 2007, η άνοδος του εθνικισμού αρχίζει να αποτυπώνεται και στα εκλογικά ποσοστά, με την είσοδο του ακροδεξιού-λαϊκιστικού ΛΑΟΣ στη βουλή, (το οποίο, 4 χρόνια αργότερα, μαζί με ΠΑΣΟΚ και ΝΔ θα συμμετάσχει στην τεχνοκρατική κυβέρνηση “συνεργασίας”, με διορισμένο πρωθυπουργό τον πρώην διοικητή της ΤτΕ και πρώην αντιπρόεδρο της ΕΚΤ, Λ. Παπαδήμο).

Οι φυγόκεντρες δυνάμεις που αναπτύχθηκαν κατά τα πρώτα χρόνια του μνημονίου στο εσωτερικό των πάλοι ποτέ κραταιών πόλων του δικομματισμού, ο οποίος αντλούσε τη συναίνεση μέσω παροχών, βολέματος και πελατειακών σχέσεων, απελευθέρωσαν, μέσα σε ένα τέτοιο πολιτικό πλαίσιο, την εθνικιστική δυναμική που υπήρχε στο εσωτερικό του, η οποία σε συνδυασμό με την οικονομική εξαθλίωση, πήρε πολύ μεγάλες διαστάσεις. Στις εκλογές του 2012 οι ακροδεξιοί ΑΝΕΛ καταλαμβάνουν την 4η θέση στο κοινοβούλιο, ενώ στην 5η θέση εκλέγεται το νεοναζιστικό κόμμα της ΧΑ με ποσοστό σχεδόν 7%, ενώ στη συνέχεια οι πρώτοι συμμετείχαν στην τωρινή συγκυβέρνηση με τον ΣΥΡΙΖΑ ενώ η δεύτερη έχει παγιωθεί ως τρίτο κόμμα. Ωστόσο, ενώ, με αυστηρά εκλογικά κριτήρια, θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι από το 2012 και μετά φαίνεται να μην υπάρχει σημαντική ενίσχυση του εθνικισμού στην Ελλάδα – τον ίδιο καιρό που η ακροδεξιά μεγαλώνει τα εκλογικά της ποσοστά σε όλη σχεδόν την Ευρώπη –, η πραγματικότητα είναι ότι η κοινωνική επιρροή του εθνικισμού και του πατριωτισμού είναι ευρύτατη. Η εθνικιστική και πατριωτική ρητορική έχει παγιωθεί ως κυρίαρχη στην κεντρική πολιτική ατζέντα από όλες τις καθεστωτικές πολιτικές δυνάμεις (και με αριστερή νομιμοποίηση πλέον, τόσο σε κυβερνητικό όσο και σε αντιπολιτευτικό επίπεδο). Από την προπαγάνδα των ΜΜΕ και τις ανακοινώσεις των πολιτικών οργανώσεων και κομμάτων, την ίδια την ύπαρξη στρατοπέδων συγκέντρωσης προσφύγων και μεταναστών, τη διαρκή προβολή εξωτερικών (άτεγκτοι Ευρωπαίοι, επιθετικοί Τούρκοι, επεκτατικοί Αλβανοί, αλτρωτιστές “Σκοπιανοί”) και εσωτερικών εχθρών, μέχρι τα κελεύσματα για εθνική ανάπτυξη, τον πρόσφατα διατυπωμένο κυβερνητικό ορισμό του πατριωτισμού (“πατριωτισμός είναι να κάνουμε την Ελλάδα ηγέτιδα δύναμη στα Βαλκάνια”) και τη ρητορεία για έξοδο από την ΕΕ και συγκρότηση μιας κλειστής και “αυτάρκους” οικονομίας, το αμετακίνητο σημείο αναφοράς όλου του καθεστωτικού πολιτικού φάσματος (αριστερού και δεξιού) είναι η πατρίδα.

Το διεθνές έρεισμα που έχει αποκτήσει ο εθνικισμός κατά την τρέχουσα περίοδο θεωρούμε πως οφείλεται σε μια πληθώρα παραγόντων. Η αποτυχία της παγκοσμιοποίησης να συντηρήσει τα ιδεολογήματα που προωθούσε στις κοινωνίες μετά το ξέσπασμα της παγκόσμιας καπιταλιστικής κρίσης, σε συνδυασμό με τα απολύτως υλικά αποτελέσματα που είχε αυτή στις δυτικές κοινωνίες (εκρηκτική αύξηση της ανεργίας, εργασιακή επισφάλεια, αποσάθρωση των μεσαίων στρωμάτων -τα οποία παραδοσιακά λειτουργούν ως μαξιλαράκι απορρόφησης των κραδασμών που δημιουργούν οι κοινωνικές ανισότητες- δημιούργησε ένα πολιτικό κενό. Στη συνθήκη αυτή, ο εθνικισμός έρχεται προτείνει ένα νέο “κοινωνικό συμβόλαιο”. Το συμβόλαιο αυτό περιλαμβάνει την απόσχιση από τις διακρατικές οικονομικές και εμπορικές συμμαχίες ή την αμφισβήτησή τους, την ανάληψη από το έθνος-κράτος του ελέγχου και ρύθμισης της οικονομίας (επιβολή δασμών, παροχή κινήτρων για επενδύσεις μέσα στα σύνορά του), την έμφαση στην οικονομική αυτάρκεια και τη χάραξη εθνικής πολιτικής στρατηγικής. Απουσία οράματος για κοινωνία ελευθερίας, ισότητας και αλληλεγγύης, το πρόγραμμα αυτό, ακολουθούμενο από την προβολή μιας σειράς βολικών υπεύθυνων για την τρέχουσα κατάσταση (απομακρυσμένα ή/και αφηρημένα διεθνή κέντρα εξουσίας, ανίκανοι/προδότες πολιτικοί, μετανάστες/ριες και μειονότητες, άλλα έθνη-κράτη, αγωνιζόμενοι/ες· κάθε πολιτικός

χώρος επιλέγει τους δικούς του), αποκτά οπαδούς σε κοινωνικά τμήματα τα οποία, γαλουχημένα μέσα στον πατριωτισμό και τον εθνικισμό, αποτελούν το πλέον πρόσφορο έδαφος. Αυτή η πολιτική εναντίωσης στην παγκοσμιοποίηση αυτοπροβάλλεται ως “αντισυστημική” και ακολουθώντας μια προπαγανδιστική “στρατηγική της πρόκλησης”, έρχεται σε σύγκρουση με τη “ρεαλιστική” και εμμονική προπαγάνδα των εθνικών δυνάμεων που βλέπουν την καλύτερη εξυπηρέτηση των συμφερόντων τους μέσα στην παγκοσμιοποίηση και συνεχίζουν να ηγεμονεύουν. Οι περιπτώσεις του Brexit (UKIP), της εκλογής του Ντ. Τραμπ και του ελληνικού δημοψηφίσματος θεωρούμε ότι είναι χαρακτηριστικές της αποτελεσματικότητας αυτής της πολωτικής προπαγανδιστικής στρατηγικής και ενδεικτικές του βαθμού και της κατεύθυνσης της διάρρηξης της κοινωνικής συναίνεσης. Απότοκο αυτής της διαδικασίας είναι η μεταστροφή του συνόλου της κεντρικής πολιτικής ατζέντας όλο και πιο “δεξιά”. Φαίνεται πως το κυρίαρχο πολιτικό δίπολο που διαμορφώνεται πλέον στη Δύση, στο εσωτερικό κάθε κράτους, είναι αυτό μεταξύ του παγκοσμιοποιημένου καπιταλισμού και της επιστροφής του έθνους-κράτους στο επίκεντρο.

Για μια κοινωνία χωρίς έθνη, κράτη, πατρίδες

“Είναι αλήθεια ότι κάποιος μπορεί να εξαναγκάσει τους ανθρώπους να εκτελέσουν κάποιο έργο, αφ’ ης στιγμής κατέχει την αναγκαία δύναμη, αλλά ποτέ δε θα μπορέσει να τους πείσει να το εκτελέσουν με αγάπη και από εσωτερικό πόθο. Κανένα κράτος δεν μπορεί να το πετύχει αυτό, όσο μεγάλη και αν είναι η δύναμή του, διότι χρειάζεται να υπάρχει κυρίως το αίσθημα της κοινωνικής ενότητας και της έμφυτης σχέσης του κάθε ανθρώπου με τους συνανθρώπους του.”¹¹

Ο εθνικισμός, ως «η πολιτική θρησκεία του κράτους», θα συνεχίσει να υπάρχει όσο υπάρχουν κράτη. Ο αγώνας ενάντια στον εθνικισμό δεν μπορεί παρά να είναι αγώνας ενάντια στο κράτος και ταυτόχρονα αγώνας ενάντια στο κεφάλαιο.

Αντίθεση στον εθνικισμό σημαίνει την ανάπτυξη ταξικής συνείδησης (της συνείδησης της κοινότητας συμφερόντων του σύνολου των καταπιεζόμενων κι εκμεταλλευόμενων ανθρώπων από τους εξουσιαστικούς θεσμούς και μηχανισμούς), σημαίνει την παγκόσμια αλληλεγγύη της τάξης μας, τη διασύνδεση των αγώνων που εξελίσσονται τοπικά ή παγκόσμια. Σημαίνει γνώση της ιστορίας των κοινωνιών, σημαίνει τη μνήμη των αγώνων της τάξης μας, την ανάγνωση των λαθών και των παραλείψεων. Σημαίνει την αντίθεση μας στον κοινωνικό κανιβαλισμό και την ανάπτυξη της ταξικής συνείδησης και αλληλεγγύης, την αμφισβήτηση της ρητορικής και των αφηγήσεων του κράτους περί διαταξικής εθνικής ενότητας (όλοι Έλληνες είμαστε, πάνω από όλα το καλό της πατρίδας κ.λπ.). Σημαίνει την εναντίωσή μας στην αυταπάτη του να νιώθει κανείς περήφανος για το ότι έτυχε να γεννηθεί Έλληνας, Τούρκος, Άγγλος, Γερμανός κ.λπ., σαν να έχει καταφέρει το πιο σπουδαίο πράγμα στον κόσμο. Σημαίνει την άρνησή μας να ενταχθούμε στον «εθνικό κορμό», την απόρριψη των μιλιταριστικών αξιών σε κάθε πτυχή του κοινωνικού γίγνεσθαι. Σημαίνει την κατανόηση του ότι τίποτε δε μας χωρίζει από όσους/ες βρίσκονται στην ίδια ταξική θέση με εμάς ανεξάρτητα από το όνομα των συνόρων που μας κρατούν φυλακισμένους. Σημαίνει τον πόλεμο ενάντια στους εκμεταλλευτές και τους κυρίαρχους ανεξαρτήτως εθνικότητας, σε όποιο μέρος του κόσμου τυχαίνει να βρισκόμαστε, την εναντίωσή μας σε ρατσιστικές, ξενοφοβικές, πατριαρχικές, μισαλλόδοξες, φονταμενταλιστικές λογικές και αντιλήψεις. Σημαίνει το σπάσιμο των παραμορφωτικών εθνικών γυαλιών μέσα από τα οποία μας έμαθαν να αντικρίζουμε τον κόσμο, τη στροφή στην άμεση εμπειρία μας, αυτή της καθημερινής μας εκμετάλλευσης και καταπίεσης από το κράτος και τα αφεντικά, του καθημερινού μας αγώνα για επιβίωση αλλά και για τη βελτίωση των συνθηκών της ζωής μας. Σημαίνει να κατανοήσουμε τους πραγματικούς μας εχθρούς, το κράτος, το κεφάλαιο και κάθε εξουσιαστική κοινωνική σχέση και να στραφούμε εναντίον τους.

Αντίσταση στον εθνικισμό σημαίνει τη συνέχιση και την όξυνση των κοινωνικών-ταξικών αγώνων, οι οποίοι συμβάλλουν στη βελτίωση των όρων διαβίωσης των καταπιεσμένων κι εκμεταλλευόμενων, την ενίσχυση των δεσμών ταξικής και κοινωνικής αλληλεγγύης, τη ριζοσπαστικοποίηση των αγωνιζόμενων, την ταξική συνειδητοποίηση και την καλλιέργεια της βούλησης για ελευθερία.

Ως αναρχικοί/ές επικεντρωνόμαστε στον αγώνα με σκοπό τη δημιουργία μιας ακρατικής και αταξικής κοινωνίας, η οποία θα λειτουργήσει ενωτικά για ολόκληρη την ανθρωπότητα. Απέναντι στην ομογενοποιητική δράση του εθνικισμού αναδεικνύουμε την προϋπάρχουσα και υφιστάμενη ταξική διαίρεση της κοινωνίας. Απέναντι στη διαχωριστική και περιθωριοποιητική δράση του εθνικισμού προτάσσουμε την αλληλεγγύη ανάμεσα στην τάξη μας σε παγκόσμιο επίπεδο. Στεκόμαστε εχθρικά και αντιμαχόμαστε κοινωνικές σχέσεις που διαιρούν και καθιστούν τους ανθρώπους σε καταπιεστές και καταπιεζόμενους, σε εκμεταλλευτές και εκμεταλλευόμενους, σε ντόπιους και ξένους. Αγωνιζόμαστε για μια κοινωνία πολιτικής ελευθερίας, οικονομικής ισότητας και κοινωνικής αλληλεγγύης. Αναγνω-

11 P. Ρόκερ, *Εθνικισμός και Πολιτισμός*.

ρίζουμε ότι η ελευθερία μας δε σταματά αλλά αντιθέτως ξεκινά εκεί που ξεκινά και η ελευθερία του διπλανού μας. Κατανοούμε ότι η ευημερία μας εξαρτάται από την ευημερία της κοινωνίας στην οποία ζούμε. Έχοντας αυτά κατά νου, θεωρούμε ότι η ανάπτυξη σχέσεων αλληλεγγύης μεταξύ των μελών της κοινωνίας είναι ο μόνος τρόπος εξασφάλισης τόσο της ελευθερίας όσο και της ευημερίας.

Προτάσσουμε την αυτοοργάνωση σε συλλογικότητες και δίκτυα (ταξικά σωματεία βάσης, τοπικές συνελεύσεις γειτονιάς, συνεργατικές ή κολεκτίβες, θεματικές συλλογικότητες, κοινωνικά αυτοδιαχειριζόμενα στέκια και καταλήψεις) στη βάση της ελευθερίας, της ισότητας και της αλληλεγγύης, καθώς και την μεταξύ τους επικοινωνία και σύμπραξη αλλά και τη γενικότερη διασύνδεση των επιμέρους κοινωνικών-ταξικών αγώνων και δομών. Τα εγχειρήματα αυτά αποτελούν πεδία αμφισβήτησης, ρήξης, και αποδόμησης του κράτους ως υλική και κοινωνική σχέση και συμβάλλουν στην δημιουργία των όρων για την κοινωνική αυτοδιεύθυνση, στα πλαίσια της επανοικειοποίησης κάθε πτυχής της κοινωνικής ζωής.

Το κράτος και το κεφάλαιο έχουν αποδείξει την ικανότητά τους να αφομοιώνουν και να ενσωματώνουν τους αγώνες που παραμένουν μερικοί, αν δεν αναδεικνύουν παράλληλα και ταυτόχρονα την ευρύτερη επαναστατική προοπτική. Θεωρούμε ότι η συνολικοποίηση των μερικών αγώνων και διεκδικήσεων, η προσπάθεια ριζοσπαστικοποίησής τους και η ανάδειξη του συνολικού επαναστατικού προτάγματος αποτελούν αναγκαίες συνθήκες για την κοινωνική και ατομική απελευθέρωση, για την κοινωνική επανάσταση.

Ο κόσμος που οραματιζόμαστε, ο κόσμος για τον οποίο αγωνιζόμαστε, δε χωρίζεται και δεν περιχαράκωνεται σε και από σύνορα, δεν κυριαρχείται από κράτη, δεν καταδυναστεύεται από αφεντικά. Οργανώνεται σε ελεύθερα ομοσπονδιοποιημένες αυτοοργανωμένες και αυτοδιευθυνόμενες κομμούνες. Κομμούνες που δημιουργούνται βάσει αναγκών κι επιθυμιών τις οποίες και αυτορρυθμίζουν συλλογικά, τοπικά, παραγωγικά και καταναλωτικά συμβούλια. Τα μέλη της κοινότητας, πλήρως ισότιμα, χωρίς διακρίσεις φύλου, φυλής, ηλικίας, σεξουαλικού προσανατολισμού και σωματικής ικανότητας, λαμβάνουν τις αποφάσεις τους με οριζόντιες διαδικασίες, πολιτικά-οικονομικά-κοινωνικά ισότιμες και ανεξουσίες.

Στόχος μας είναι μια οικονομία αναγκών και επιθυμιών (με σεβασμό στη φύση), χωρίς χρήμα και ατομική ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής. Θέλουμε να εργαζόμαστε σε εργασίες που επιλέγουμε εμείς, ανάλογα με τις δυνατότητές και τις επιθυμίες μας, για την δική μας ευημερία αλλά και την ευημερία ολόκληρης της κοινωνίας. Θέλουμε να κάνουμε πράξη το «από τον καθένα ανάλογα με τις δυνατότητές του, στον καθένα σύμφωνα με τις ανάγκες του».

Αυτός είναι ο κόσμος που έχουμε να αντιπαραθέσουμε στον σημερινό. Ένας κόσμος που κατευθύνεται διαρκώς προς τη μεγιστοποίηση της ελευθερίας και της ισότητας, που αναγνωρίζει τη διαφορετικότητα ως κοινωνικό πλούτο, ως αφορμή για γνώση και σύνθεση και όχι ως αφορμή για διαίρεση και καταπίεση των ανθρώπων.

Γι' αυτό αρνούμαστε τα «ιδανικά» και τα πρότυπα του έθνους και αγωνιζόμαστε ενάντια σε αυτά. Πολεμάμε με όλες μας τις δυνάμεις κάθε εξουσιαστική κοινωνική σχέση. Στεκόμαστε μαζί με τους ανθρώπους της τάξης μας, μαζί με όσους κι όσες κατανοούν τα κοινά ταξικά μας συμφέροντα. Δε μας χωρίζει καμιά εθνική ταυτότητα, καμιά σημαία, καμιά πατρίδα, κανένα σύνορο. Δεν σκοπεύουμε να υπερασπιστούμε καμιά πατρίδα, πολλώ δε μάλλον να πεθάνουμε γι' αυτήν. Δε θα πάρουμε μέρος σε κανέναν εθνικό πόλεμο, δε θα πολεμήσουμε για κανένα κράτος, έθνος, αφεντικό, θρησκεία. Ο πόλεμος στον οποίο καθημερινά συμμετέχουμε είναι ο κοινωνικός-ταξικός, ο πόλεμος για την κοινωνική επανάσταση.

Μοναδική μας σημαία είναι αυτή της κοινωνικής επανάστασης, του διαρκούς αγώνα για την κοινωνική και ατομική απελευθέρωση. Η δική μας πατρίδα είναι ολόκληρη η γη. Μια γη που δε θα τη σκίζουν τα σύνορα και οι στρατοί, αλλά θα την ενώνουν τα κοινά συμφέροντα και οι επιθυμίες της ανθρωπότητας. Αγωνιζόμαστε για αυτόν τον κόσμο, με τα λόγια και τις πράξεις μας, για να τον βιώσουμε εμείς και όλοι οι καταπιεσμένοι άνθρωποι, γιατί αυτά που μας ενώνουν παγκοσμίως είναι πολύ ισχυρότερα από αυτά που οι κυρίαρχοι προσπαθούν να μας πείσουν ότι μας χωρίζουν.

«Το κράτος βρισκόταν πάντα υπό την ηγεμονία κάποιας προνομιούχας τάξης : ή του ιερατείου, ή των ευγενών, ή των αστών, και στο τέλος, όταν όλες οι άλλες τάξεις έχουν εξαντληθεί, της γραφειοκρατίας. Το κράτος υποβαθμίζεται ή αναβαθμίζεται, ανάλογα με την θέση παρατήρησής του, όπως ακριβώς συμβαίνει με την κατάσταση μιας μηχανής. Είναι απολύτως απαραίτητο για την αναπαραγωγή του κράτους, να υπάρχει μια προνομιούχα τάξη που να φροντίζει αποκλειστικά για την ύπαρξή του. Και το μοναδικό αυτό συμφέρον της προνομιούχας τάξης, είναι που αποκαλούμε πατριωτισμό.»

Μιχαήλ Μπακούνιν, 1869, «Προς τους συντρόφους της Διεθνούς Ένωσης Εργατών του Locle και του Chaux-De-Fonds», περιοδικό «El Progress», Γενεύη.

«Πραγματικά η έπαρση, η αλαζονεία και η εγωπάθεια είναι τα συστατικά του πατριωτισμού. Πιο παραστατικά, ο πατριωτισμός θεωρεί ότι ο κόσμος είναι χωρισμένος σε μικρά κομμάτια, που το καθένα περιφράσσεται από σιδερένιο φράκτη. Αυτοί που είχαν την τύχη να γεννηθούν σε ένα συγκεκριμένο σημείο, θεωρούν τους εαυτούς τους ανώτερους, αξιότερους και ευφύτερους από τα ζωντανά πλάσματα που κατοικούν σε οποιοδήποτε άλλο σημείο. Γι' αυτόν το λόγο, είναι καθήκον αυτών που κατοικούν σε αυτό το επιλεγμένο σημείο να πολεμούν, να σκοτώνουν και να πεθαίνουν, στην προσπάθειά τους να επιβάλλουν την ανωτερότητά τους στους υπόλοιπους. Οι κάτοικοι των άλλων περιοχών υποστηρίζουν με πανομοιότυπη λογική τα ίδια για τον εαυτό τους· κατά συνέπεια, από την πρώιμη παιδική ηλικία, τα μυαλά των παιδιών δηλητηριάζονται με ανατριχιαστικές ιστορίες για τους Γερμανούς, τους Γάλλους, τους Ιταλούς, τους Ρώσους κ.ά. Όταν το παιδί γίνει άντρας, είναι εντελώς διαποτισμένος με την πεποίθηση ότι ο ίδιος ο θεός τον έχει επιλέξει να υπερασπιστεί την πατρίδα του από την επίθεση ή εισβολή κάθε ξένου. Είναι γι' αυτόν το λόγο που κραυγάζουν, απαιτώντας μεγαλύτερο στρατό και ναυτικό, περισσότερα πολεμικά πλοία και όπλα.»

Έμμα Γκόλντμαν, 1911, «Πατριωτισμός : μια απειλή για την ελευθερία».

«Το έθνος δεν είναι η αιτία, αλλά το αποτέλεσμα του κράτους. Είναι το κράτος που δημιουργεί το έθνος και όχι το έθνος το κράτος. ... Το έθνος είναι ο τεχνητός αγώνας για την πολιτική εξουσία, ακριβώς όπως ο εθνικισμός δεν υπήρξε ποτέ κάτι άλλο παρά η πολιτική θρησκεία του σύγχρονου κράτους.»

Ρούντολφ Ρόκερ, 1937, «Εθνικισμός και Πολιτισμός»

